

ÉGERSZÖG 18–19. SZÁZADI TÁRSADALMA AZ ANYAKÖNYVEK TÜKRÉBEN (1760–1831)

Bodnár Mónika

Herman Ottó Múzeum, Miskolc

Absztrakt: Égerszög egy apró település három történelmi vármegye (Borsod, Gömör, Torna) határán, a történelmi Torna, a mai Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. Lakosainak száma évtizedek óta lényeges csökkenést mutat, napjainkra alig haladja meg a félszázat. A tanulmány a település legrégebbi anyakönyvének (1760–1831) adatait elemezve nyújt képet az akkori faluról. Utal a település társadalmi viszonyaira, felsorolja a településre jellemző családneveket, a faluban élő nemeseket, az itt szolgáló lelkészeket és tanítókat. A keresztelési anyakönyv adatai alapján bemutatja a névadási szokásokat. A házassági anyakönyv adatai alapján utal a házasságkötések endogám illetve exogám arányára, bemutatja a házassági kapcsolatok földrajzi jellemzőit. A halotti anyakönyvi adatokat vizsgálva szól a halál okáról, az elhunytak életkoráról, valamint arról, hogy hány nap után temetik el a halottat. A keresztelési és halotti anyakönyvek adatai összevetve megállapítja, hogy Égerszög a 19. század első harmadában lélekszámát tekintve egy intenzíven fejlődő település.

Kulcsszavak: társadalomnéprajz, nemes Tartzali Szabó család, névadási szokások, házasságkötési szokások, halotti anyakönyvi bejegyzések

BEVEZETŐ

2014-ben az égerszögi székhelyű Éger Ág Alapítvány, név szerint Tóth György és felesége, Marika kérésére kezdtem el foglalkozni a faluval. Munkámat a Nemzeti Kulturális Alap támogatta.¹ A munka egy részét az anyakönyvi kutatások jelentették. Égerszög református egyházának anyakönyvei 1760-tól maradtak fenn. Az anyakönyvek őrzési helye Szuhogy, ugyanis az égerszögi református egyház jelenleg ennek filiájaként működik. Ezek az anyakönyvek tartalmazzák az égerszögi anyagyházhoz tartozó Gömör megyei Kánó leányegyház anyakönyvi bejegyzéseit is. Jelen tanulmányomban az első, vegyes (házassági, születési és halotti) anyakönyv Égerszögre vonatkozó feldolgozását adom közzé, melynek bejegyzései 1831-ig tartanak,² ezzel magyarázható az időintervallum megválasztása.

A TELEPÜLÉS BEMUTATÁSA

Közigazgatásilag Égerszög három történelmi vármegye – Borsod, Gömör és Torna – határán, ez utóbbinak területén, vagyis a történelmi Torna megye alsó járásában, napjainkban Borsod-Abaúj-Zemplén megye

edényi járásában található. Földrajzi elhelyezkedését tekintve a Bódva-völgyének alsó részén, ezen belül is a Bódvaszilasi-medencében, az Éger-patak (másképpen Rét-patak, Henc-patak) völgyében fekszik. Ezen túlmenően a Galyasághoz is sorolható, annak egyik központi települése, Teresztenye, Szőlősdardó, Tornakápolna és Varbóc települések mellett (KÓSA–FILEP 1983, 100; DÉNES 1998, 273; BOGSÁN–KOLESZÁR 2002, 26–33).

A mai Égerszög területén a középkorban *Kovácsi* nevű falu állt. Miután ez elpusztult, a 13. században a *Böjteföldre* nevet kapta, majd az Árpád-ház kihalását követő zavaros időszakban nevezték el Égerszögnek (DÉNES 1973, 121; 1983, 10–28; 1998, 279; SÁRKÖZY 2006, 34, 58–60). Az évszázadok során többen is birtokolták ezt a területet. Az 1549. évi dikaösszeírásakor helyi nemesek voltak a birtokosai. Az 1660. évi tornai nemesek összeírása nemes Forgách Györgyöt és Tósér János armális nemest említi égerszögiként (SÁRKÖZY 2006, 35).

A történelmi források szerint a 14. században már plébániával rendelkezett. Templomát Tomori Elus János építtette (DÉNES 1998, 282). Ez kőtemplom lehetett, hiszen 1348-ból illet említenek (MOLNÁR 1935, 147). 1332/37-ben a pápai tizedszedők megemlítik Dénes nevű papját (SOÓS 1985, 569; DÉNES 1998, 282). 1412-ből Jakab nevű plébánosának neve maradt fenn (MOLNÁR 1935, 147).

1 NKA Szépirodalom és Ismeretterjesztés Kollégiuma, pályázati azonosító: 3802/05361 (új pályázati azonosító: 201102/02361).

2 ÉREa

A 16. század folyamán az itt élők is áttértek a református hitre, középkori templomát 1595-ben már a reformátusok használták. Mai temploma 1791-ben épült (VÁRADY 1989, 83) a réginek a helyén,³ mely – a középkori templomoknál szokásos módon – temetővel volt körülvéve. Az új templom építését követően a templomter metekzési helyként való használata megszűnt. A templom akkor még torony nélkül, illetve fa haranglábbal épült meg. Tornya az 1928–29-es felújítás alkalmával készült. A toronyban lévő harangokat 1843-ban (Losoncon) és 1936-ban (Sopronban) öntötték újra, 1843-ban az 1694-ben öntött, megrepedt harang helyett készítették újat.⁴ Égerszög lakosai javarészt azóta is reformátusok.

Az egyháztalagok gyarapodásával párhuzamosan maga az egyház is gyarapodott. Említést érdemel a Zsarnay nemes család, mely a falu határában 80 katasztrális hold erdőt ajándékozott az egyháznak, amit az egyház később értékesített.⁵ Viszont hosszú éveken keresztül bevételi forrása származott a falu végén álló vízimalmából (később ezt is eladta Sziklai János molnárnak), valamint az eladott borból, mivel az egyháznak szőlője is volt.⁶ A térség szőlőtermesztése jelentős volt, borai az 1870-es filoxéra vészig országos hírvűek voltak, a tokajival vetekedtek (DÉNES 1998, 283). Ezen túlmenően az egyháznak saját tulajdonú kocsmája is volt, amit bérlő által üzemeltetett. Az 1840–50-es évekből Szőke Péter árendás zsidó nevét őrizték meg az egyházi iratok.⁷ A kocsmát végül 1893-ban a malomhoz hasonlóan eladták. A vevők Ungár Dávid és Hermina voltak,⁸ akik a korábbi években minden bizonnyal a bérlők lehettek.

Az egyház természetesen iskolát is tartott fenn. Az iskola történetének kezdetei nem ismeretesek. A fellelhető írásos források református iskoláról tesznek említést, egészen a második világháború utáni időszakig. S hogy milyen fontos az iskola megléte, s az abban oktató tanító személye, erre vonatkozóan egyetlen idézet a település egykori lelkészétől, aki megírta az eklézsia történetét: „Égerszögön a lakosság képzetebb, műveltebb, szinte kiemelkedik az egész vidék népességéből, ami jórészt a 34 éve itt működő Lovász Bertalan íg. tanító munkájának eredménye.”⁹

A török megszállás alatt minden bizonnyal az itt élők is sokat szenvedtek a portyázó seregektől, a falu lakosságának száma megfogyatkozott, bár 17. századi

történetéről szinte semmit nem tudunk. Az 1715-ös összeírás szerint nyolc jobbágycsalád (3 Kovács, 2 Posgay, Oláh, Tóth, Simon) lakta (RÉMIÁS 2002, 26–27). 1720-ban kuriális községként szerepelt, ekkor 12 magyar jobbágycsalád lakta (3 Kovács, 2 Oláh, 2 Tóth, 2 Boros, Nagy, Nagy György, Posgai) (RÉMIÁS 2002, 34; MOLNÁR 1935, 147). Bél Mátyás leírása szerint 1735 körül a falu birtokosai az Andrassy, Fáy, Ragályi, Hamvay, Szőrényi, Darvas, Vatay, Beregszászy és Bokor családok voltak (RÉMIÁS 2002, 94, 107). 1771-ben, a Mária-Terézia-kori úrbérrendezés idejében már 30 családfőt (Pletrich Imrének 15, Csoma Zsigmondnak 6, Fáy Ferenc kanonoknak 4, Hamvay Lászlónak és Fáy Pálnak 1-1 jobbágyát, valamint további három jobbágyot) írtak össze (RÉMIÁS 2002, 131–132, 205–206). Az 1785. évi összeírás szerint az 52 házban 63 család, összesen 265 fő lakott (RÉMIÁS 2002, 244). Két évvel később, 1787-ben 54 házban 62 családot, összesen 377 főt írtak össze. A faluközösség társadalmi megoszlása ebben az időben: 1 pap, 15 nemes, 44 paraszt és 23 zsellér (RÉMIÁS 2002, 248). 1786-ban református magyar faluként említik, melynek lakói a földművelés mellett szőlőműveléssel, szén- és mészegetéssel foglalkoznak (MOLNÁR 1935, 147). 1828-ban 77 háza és 633 református lakosa van (CSÍKVÁRI 1939, 175). Fényes Elek szerint a 19. század közepe táján 542 református, 11 zsidó lakosa van, akiknek megélhetését elsősorban a termékeny föld, rét, szőlőhegy és erdő haszna, valamint a szén- és mészegetés jelenti (FÉNYES 1851, 298). A huszadik század elejére a szőlők a filoxéra járvány következtében kipusztultak, a szén- és mészegetés is megszűnt. A megélhetés alapja a föld, vagyis a mezőgazdaság maradt.

A 20. század elején ezt a falut is megcsapta a tengeren túlra való kivándorlás szele. Nyilván ez is befolyással lehetett a lakosságszám alakulására. De e mellett a születések számának visszaesése, a gyermekvállalási kedv csökkenése sem elhanyagolandó. Erre a jelenségre a helyi lelkész is felfigyelt. Megfigyeléseit – a jelenség megváltoztatása érdekében megfogalmazott javaslatával együtt – papírra is vetette. Eszerint: „... az országos ragály ide is eljutott, születések és házasságkötések száma nagyon alásüllyedt. Egyes családoknál az egyke, másoknál az egy se dívik. Magyarázat a ragályban van. Hisz a vásáron és katonaságnál találkoznak messze vidékek lakói egymással s felfogásuk kicserélődik. A gyermek nélküli könnyebb életmód, a birtok egyben maradása... stb. mint fertőző bacilus jut aztán egyik vidékről a másikra. Orvosság: állami közbelépés, örökösödési törvény. (Ha nincs gyermek, a birtok az államra száll vissza, egy gyermek csak felét örökölheti a birtoknak. Természetes orvosi vizsgálat alapján, mert ahol nem a szülők a hibások,

3 TtREL I. 8. d. 17 (Ferencz 1942, 9)

4 TtREL I. 8. d. 17 (Ferencz 1942, 6–7)

5 TtREL I. 8. d. 17 (Ferencz 1942, 5)

6 TtREL I. 8. d. 17 (Ferencz 1942, 8–9)

7 TtREL I. 8. d. 17 (Ferencz 1942, 10)

8 TtREL I. 8. d. 17 (Ferencz 1942, 13)

9 TtREL I. 8. d. 17 (Ferencz 1942, 14)

Évsz.	Lakos. száma	Évsz.	Lakos. száma	Évsz.	Lakos. száma
1785	265	1965	238	1993	75
1787	377	1970	243	1994	87
1828	633	1980	155	1995	91
1833	633	1981	170	1997	87
1851	553	1982	153	1998	88
1869	420	1983	152	1999	77
1880	393	1984	144	2000	77
1890	412	1985	136	2001	78
1900	381	1986	128	2002	79
1910	354	1987	129	2003	75
1920	290	1988	129	2004	71
1930	303	1989	105	2014	54
1941	315	1990	105		
1949	289	1991	87		
1960	273	1992	78		

1. ábra. A lakosság számának alakulása Égerszögön 1785–2014 között.
Fig. 1. The changes in population numbers at Égerszög between 1785 and 2014.

*Isten akarataival ember szembe nem szállhat, s ember azért nem büntethető. Sokgyermekes családok adókedvezményben és más szociális segítségben részesítendőek. Szerény javaslatom a ragály terjedésének megakadályozására. Legalább 2 gyermeknek kell lenni, hogy a teljes birtok örökölhető legyen. Viszont ha született gyermek és meghalt, arról ismét nem tehetnek a szülők.)*¹⁰

A mellékelt táblázatokból is kiolvasható ez a lakosságszám csökkenés. Látjuk, hogy a 19. század harmincas éveire több mint 600 főre felduzzadt lélekszám a 20. század első évtizedeire mintegy a felére csökkent, majd néhány évtizedes, 300 fő körüli stagnálást követően előbb lassú, majd az 1970-es évektől drámai gyorsasággal csökkenést mutat. Ennek hátterében a földterület – mint fő megélhetési forrás – eltartó képességének korlátozottsága, a 19–20. század fordulóján, majd az 1920–30-as években tapasztalható tengeren túlra irányuló kivándorlások, a születések számának visszaesése, a két világháború okozta veszteségek állnak. Mindezt tetéztette az 1951-ben végrehajtott kényszerű szövetkezetesítés, ami a hagyományos értelemben vett földművelés drasztikus átalakulását, a korábban főleg földművelésből élő népesség elvándorlását vont maga után. A második világháború után végbement társadalmi és gazdasági változások következtében, aki tehetett, az iparban igyekezett megélhetést találni (1. ábra). E

drasztikus lélekszám csökkenés ellenére is a 18. század eleji összeírásokban fennmaradt családnevek többsége ma is ismert a faluban, ami azt jelenti, hogy a lakosság kontinuitása még tetten érhető.

AZ ANYAKÖNYVEK

Amint már fentebb említettük, Égerszög református egyházának anyakönyvei 1760-tól maradtak fenn, ezeket jelenleg a Szuhogyi Református Egyházközség hivatalában őrzik. Ezek, bár külön vezetve, de tartalmazzák a filiaként hozzátartozó Gömör megyei Kánó adatait is. Az első kötet 1831-ig tartalmazza a bejegyzéseket (2. ábra). A jelzett évből öt születési bejegyzés olvasható. A temetéseket csak a következő esztendőktől, 1761-től jegyezték fel. A házassági bejegyzések csak 1788-tól olvashatók. Elképzelhető, hogy korábban is feljegyezték őket, de azok elkallódtak. A meglévők is utólag lettek beírva. Az írásképből ítélve maga Fejérvári Sámuel vezette azokat be az anyakönyvbe, de hogy ez utólag történt, bizonyítja a szövegezés („akkori Ekklesia Predikátora, Fejérvári Sámuel,¹¹ Ráttz András, akkori Tekintetes egyesült Abaúj és Torna Vármegyének hajdúja, Posgai István, akkori Ekklesia Curator”)¹² és az is, hogy az évek nem sorba

10 TtREL I. 8. d. 17 (Ferencz 1942, 22–23)

11 ÉREa, ház-i ak. 1788. I. bejegyzés

12 ÉREa, ház-i ak. 1788. II. bejegyzés

2. ábra. Az Égerszögi Református Egyházközség legrégebbi anyakönyve.

Fig. 2. The oldest civil registry of the Reformed Parish of Égerszög.

következnek, hanem időnként fel vannak cserélve. A pontos dátumok többsége hiányzik, általában csak az évet jelölik. Két esetben a menyasszony adatai is hiányoznak. 1794. február 19-től, Kozma Mihály lelkészének kezdetétől viszont már hiánytalanok és meglehetősen pontosak a bejegyzések. Kozma Mihály utódja, Szívos Sámuel 1803-ig a születési anyakönyvbe az anya nevét csak kivételes alkalmakkor (saját gyermekeinek születésekor) vezeti be, egyébként csak az apa nevét jelöli. 1804-től visszatér a már Kozma Mihály által is gyakorolt szokáshoz, s mindkét szülő nevét bejegyzí. Ugyanettől az évtől az újszülött társadalmi státuszát (nobilis, ignobilis) is külön rovatban jelöli. Szívos Sámuel utódja, Ando József időtöltő káplán 1829-ben általában a házasuló felek mindkét szülőjét bejegyzí, tehát az apa neve mellett ott találjuk az anya nevét is. 1830-tól Szabó József prédikátor visszatér a korábbi gyakorlathoz, tehát elhagyja az anya nevének rögzítését.

LELKÉSZEK

1760-ban Égerszög és a kánói leányegyház lelkésze *Berzsetei János* volt. Ő kezdte el vezetni a fennmaradt anyakönyveket. Az anyakönyvi bejegyzésekből kiderül róla, hogy nős volt, ugyanis az 1760. május 25-én keresztelt Posgai István fiának, Péternek keresztzüleiként *T(iszteletes) Berzsetei úr és felesége* lettek bejegyezve. Nem lehetett idős ember, mert 1761-ben Mária nevű lánya született.

1764 márciusában tűnik fel *T. Nádaskai András* neve. Az első bejegyzések alkalmával feleségével együtt keresztzüleiként szerepel, de ugyanazon év december 4-én már szülőként, amikor az újszülött Nádaskai Gábor keresztapja *T. Pintér István* szandai prédikátor. 1768. március 29-én egy következő fiú érkezik a családba, akit István névre keresztelnek. Keresztzülelei *Pétzeli István úr és Okobotyanina (Szobotyanina?, Chobotyanina?) asszony*, akiknek illetősége nincs bejegyezve. 1771. augusztus 18-án keresztelik Nádaskai András harmadik Éger-

szögön született fiát, Ádámot, akinek Emődi Sámuel szőlőszardói prédikátor és felesége lesznek a keresztszülei. Ám nemcsak szaporodik, fogy is a család, 1768-ban elhunyt a lelkész 16 esztendő leánya, Nádaskai Lídia, akit november 3-án temettek. Egyúttal ez az első olyan bejegyzés, melyben az elhunyt kora is szerepel. Nádaskai András neve utoljára 1771. augusztus 18-án, Ádám fiának keresztelési bejegyzésekor szerepel az anyakönyvben. 1772-ben nem találkozunk vele egyetlen bejegyzésben sem, 1773 júniusában pedig *Liptai*, 1773 októberétől pedig *Fejérvári* tiszteletes és feleségeik szerepelnek keresztszülőkként.

Fejérvári Sámuelnek talán a testvére lehet Fejérvári János, aki szintén lelkész, s aki az égerszögi lelkész László nevű fiának keresztapjaként van bejegyezve.¹³ 1794. február 14-én még Fejérvári tiszteletes keresztel, ugyanazon hó 19-én viszont már utódja, *Kozma Mihály* esket. Kozma Mihály tehát 1794. február közepe táján foglalja el hivatalát Égerszögön. Az anyakönyvezésbe számos új elemet vezet be, több adattal bővíti az elhunytak és a megkereszteltek adatsorát. A temetési anyakönyvbe bejegyzik a halál és a temetés napját is (korábban csak ez utóbbit tüntették fel), az elhunyt neve mellett annak társadalmi állapotát és státuszát, valamint életkorát is jelöli. A keresztelési anyakönyvben feltünteti a születés és a keresztelés napját (korábban szintén csak ez utóbbit jegyezték fel), az apa neve mellett feltünteti az anya, a keresztapa neve mellett (az első év bejegyzéseitől eltekintve) a keresztanya nevét is, a szülők státuszát (nemes, nemtelen), valamint a keresztszülők státuszát és olykor illetőségét is, ha azok nem helybéliek. Kozma Mihály Égerszögre kerülésekor nőtlen, ezzel magyarázható, hogy az első általa megkeresztelt gyermeknek, akinek ő maga a keresztapja, keresztanyaként nem a felesége, hanem az édesanyja van bejegyezve.¹⁴ S ez a későbbiekben is előfordul, s ha nem az édesanyja, akkor valamelyik falubéli rokon fiatalasszony a keresztanya, mint pl. 1797-ben három alkalommal is.¹⁵ Viszont elődje, Fejérvári tiszteletes is a közelben marad, erre utal, hogy nevével keresztszülőként a későbbiekben is találkozunk.¹⁶ Kozma Mihály alig több mint négy és fél esztendőn át szolgálja az égerszögiet. 1798 szeptemberében még temet, de októberben már őt temetik. A halotti anyakönyvben az alábbi bejegyzés olvasható: „*Tiszteletes Tudós N. Kolláti Kozma Mihály Úr eltöltvén Sz. hivatalának folytatásában az Égerszögi Sz. Ecclesiában 4 esztendőket és 9*

/ kilencz hónapokat, el költözött a boldog örökkévalóságban 1798dik Eszt. Októbernek 16dik napján, el temettetett ugyan októbernek 19dik napján, volt 43 esztendő.”¹⁷ Ezek szerint 1755-ben született. Életéről keveset tudunk, de talán rokona (fia?) lehet az 1750–1774 között Olaszliszván szolgált Kolláti Kozma Jánosnak,¹⁸ aki 1764–1765-ben a Zempléni Egyházmegye esperese.¹⁹ Kolláti Kozma Mihály 1784-ben a Sárospataki Kollégium seniori tisztét töltötte be.²⁰ A senior az iskola legfontosabb tisztviselője volt, aki a kollégium gazdaságát irányította. Széles jogkörrel bírt, rálátása volt és befolyással bírt csaknem minden iskolai ügyre.²¹ Kozma Mihály Égerszögre kerülését megelőzően az abaúji Kupán és a borsodi Bükkaranyoson is (1791–1792) szolgált.²²

Kozma Mihályt az égerszögi parókián *Szívós Sámuel* követi. Szívós Sámuel tudós Szívós János átányi prédikátornak és Czikházi Cziko Zsuzsannának a fia. Özvegy édesanyja lelkész fiánál, Égerszögön tér meg az örökkévalóságba 1812-ben, 65 esztendő korában.²³ Egy anyakönyvi bejegyzés szerint Szívós Sámuel 1798. november 17-én kezdi meg hivatalát az égerszögi és a kánai ekléziában.²⁴ A faluba érkezésekor már nős, ugyanis 1799-ben három gyermeket is feleségével közösen tartanak keresztvíz alá.²⁵ Sőt már gyermekük is van, János nevű fiuk 1798-ban, ideérkezésükkor néhány hónapos lehet, mert 1803-ban, amikor meghal, 5 esztendőnek jegyzik.²⁶ Égerszögre érkezésüket követő esztendőben, december 30-án Szívós tiszteletesnek és feleségének, nemes Borfői Oláh Krisztinának újabb, Sámuel nevű fiuk születik, akinek Lovas István (szőlős) ardayi prédikátor és felesége lesznek a keresztszülei.²⁷ 1801 májusában Krisztina nevű leányuk, 1804 októberében János nevű fiuk születési bejegyzésével találkozunk.²⁸ A keresztszülők visszatérően tiszteletes Lovas István és felesége, nemes Nagy Erzsébet. 1808-ban születik Eszter nevű leányuk, akinek Krivatsik tiszttartó és a jósvafői lelkészné, Szarka Jánosné a keresztszülei.²⁹ 1812-ben, Marianna nevű leányuk keresztapja is nem-

13 ÉREa, ker-i ak. 1779. márc. 15.

14 ÉREa, ker-i ak. 1794. márc. 30.

15 ÉREa, ker-i ak. 1797. ápr. 19, aug. 1/4 és nov. 7/10.

16 ÉREa, ker-i ak. 1794. júl. 20.

17 ÉREa, tem-i ak. 1798. okt. 16/19.

18 Internetes hiv.: UGRAI 2005, 203.

19 Internetes hiv.: Wikipédia: Tiszáninenni Református Egyházkerület

20 Internetes hiv.: SZOMBATHI 1827. 60.

21 Internetes hiv.: UGRAI 2003, 218–219.

22 Internetes hiv.: UGRAI 2005, 52, 61, 165.

23 ÉREa, tem-i ak. 1812. szept. 28/okt. 1.

24 ÉREa, a vegyes anyakönyv 1. lapján olvasható bejegyzés.

25 ÉREa, ker-i ak. 1799. febr. 7, márc. 20, jún. 23.

26 ÉREa, tem-i ak. 1803. júl. 20/22.

27 ÉREa, ker-i ak. 1799. dec. 30.

28 ÉREa, ker-i ak. 1801. máj. 23/27; 1804. okt. 15/18.

29 ÉREa, ker-i ak. 1808. aug. 10/29.

Berzétei János	1760–
Nádaskai András	1764–1771
Liptai	1773
Fejérvári Sámuel	1773. október–1794. február
Kolláti Kozma Mihály	1794. február–1798. október
Szivos Sámuel	1798. november–1828. augusztus
Ando József időtöltő káplán	1828. október–1829. március
Szabó József	1829. május–

3. ábra. Égerszögön szolgáló lelkészek (1760–1831)

Fig. 3. Priests serving at Égerszög (1760–1831)

zetes Krivacsik Sámuel uradalmi tisztartó, keresztanyja pedig tiszteletes Lovas Istvánné asszony, a szőlősardai lelkész felesége. Ám Marianna még ugyanannak az évnek utolsó hónapjában eltávozik.³⁰

Szivos Sámuel Égerszögön hunyja le szemét. Az anyakönyvi bejegyzés szerint a 61 éves korában elhunyt – ezek szerint 1767 körül, valószínűleg Átányban született – lelkész 23 esztendeig volt prédikátora az égerszögi és a kánói egyesült eklézsiáknak. (Ám mi tudjuk, hogy még ennél is tovább, kerek harminc esztendeig, hiszen 1798 novemberétől 1828 augusztusáig szolgált.) Befogadó falujában, Égerszögön lett eltemetve I. Nagy József színpetri és Lovas József szőlősardói prédikátorok búcsúztatásával.³¹

Ezt követően, 1828. október végétől 1829. március végéig *Ando József* időtöltő káplán a gyülekezet pásztora. Az új lelkész, Szabó József 1829 májusától foglalja el hivatalát, s vizsgáladási időszakunk végéig ő vezeti az anyakönyveket (3. ábra).

A környéken szolgáló lelkészek általában jó kapcsolatokat ápolnak egymással. Szivos Sámuel legszorosabb kapcsolatot Lovas József szőlősardói kollégájával és családjával ápol, többször hívja őt gyermekei keresztapjának.

A lelkészek háztartásukban szolgálót tartanak. Szivos Sámuel szolgálója 1819 előtt a perkupai születésű nemes Mészáros Mária, néhai nemes Mészáros András hajadon leánya, aki 1819-ben megy férjhez egy falubéli ifjúhoz, Tóth Istvánhoz.³²

TANÍTÓK

Az anyakönyvi bejegyzések segítségével jól nyomon követhető a településen szolgáló tanítók személye, ugyanis a falubéliek a tanítót gyakran hívják keresztülőnek vagy esküvői tanúnak. Az 1760-as években

az égerszögi református egyház már iskolát is tart fenn, ahol a tanító *Domonkos mester*, aki ekkor már házas ember, ugyanis 1760. szeptember 14-én Nagy János leányának, Máriának keresztülői a mester és felesége voltak, sőt 1764. július 24-én *Domonkos János osk[ola]mest[er]* nek János nevű fiát keresztelték. 1767 őszén már *Sebők János* az oskolamester, október 4-én ő és felesége tartják keresztvíz alá Nagy Gergely János nevű fiát. A Sebők családnak gyermekei is születnek Égerszögön, utoljára 1777 októberében Mária nevű leányát keresztelik.³³ Ezt követően új tanítója van a falunak. Ám Sebők János nem költözhet messzire, mivel neve később is feltűnik a keresztülők között.³⁴ 1778 áprilisában már *Aranyosi János* oskolamester és felesége tartanak keresztvíz alá egy újszülöttet, sőt a következő esztendőben az ő gyermeküket kereszteli Fejérvári Sámuel lelkész. A gyermek nyilvánvalóan keresztapja tiszteletére kapja a Sámuel nevet.³⁵ Alig négy évvel később viszont már *Árvai Sámuel* az oskolamester, akit feleségével együtt az első esztendőben négy alkalommal is keresztülőként látunk bejegyezve,³⁶ de az azt követő években is gyakran hívják őket keresztülőknek. Két évre rá már szülőként tűnik fel az oskolamester neve, igaz leánya egy hónap múlva meg is hal.³⁷ De rá két évre, 1786-ban, majd 1789-ben, 1792-ben ismét gyermekáldás örvendezteti meg a családot.³⁸ Árvai Sámuel az első tanító, akinek Andó Mária személyében a felesége nevét is ismerjük.³⁹ Nemes Andó Mária élete Égerszögön huny ki 40 esztendőskorában, 1803-ban.⁴⁰

33 ÉREa, ker-i ak. 1777. okt. 24.

34 ÉREa, ker-i ak. 1794. jan. 25: ekkor keresztelik Kováts János Judit nevű lányát.

35 ÉREa, ker-i ak. 1778. ápr. 16. és 1779. jan. 30.

36 ÉREa, ker-i ak. 1782. jan. 20, márc. 15, szept. 2 és szept. 20.

37 ÉREa, ker-i ak. 1784. szept. 12, tem-i ak. 1784. okt. 14.

38 ÉREa, ker-i ak. 1786. június 15, 1789. ápr. 5, 1792. máj. 10.

39 ÉREa, ker-i ak. 1795. szept. 10/16. stb.

40 ÉREa, tem-i ak. 1803. okt. 19/21.

30 ÉREa, ker-i ak. 1912. márc. 6/23; Tem-i ak. 1812. dec. 9/11.

31 ÉREa, tem-i ak. 1828. okt. 5/8.

32 ÉREa, ház-i ak. 1819. jan. 4.

A tanító neve	Égerszögi szolgálatának ideje	Feleségének neve
Domonkos János	1760–1764?	?
Sebők János	1767–1777	?
Aranyosi János	1778–	?
Ns. Árvai Sámuel	1782–	Nemes Andó Mária
Ns. Szalai Sámuel	1806–	?
Ns. Szalay Dániel (az előző fia)	1814–	Maurgyi Mária

4. ábra. Égerszögi tanítók 1760–1831 között.

Fig. 4. Teachers at Égerszög between 1760–1831.

Nemes *Szalai Sámuel* oskolamester nevével először 1806-ban találkozunk. Ekkor már nem fiatal, ugyanis 24 esztendő s lányát temetik.⁴¹ Néhány évvel később másik felnőtt lánya, Zsuzsanna esketésére kerül sor, aki a felsőnyárádi illetőségű nemes Kun Kókay István felesége lesz.⁴² 1814 januárjában már bizonyosan nem ő, hanem a fia, nemes *Szalay Dániel* az égerszögi gyermekek nevelője, vagy amint az anyakönyvben olvasható, az iskola rektora, bár az sem kizárt, hogy apa és fia még egy ideig közösen nevelik a falu ifjúságát. Nemes Szalai Sámuel 78 éves korában, *nyavalya nélkül való öregségben*, 51 esztendei iskola tanítói szolgálat után hunyt el 1828-ban.⁴³ (4. ábra)

Az ifjú Szalai 1814-ben veszi nőül Maurgyi Máriát, a néhai (szín)petri illetőségű Maurgyi Sándor leányát.⁴⁴ Nem kizárt, hogy Maurgyi Mária Égerszögön nevelkedett, mert a Maurgyi Mária névvel Oláh Péter feleségeként többször találkozunk az anyakönyvben, keresztszülőként és szülőként, majd 70 éves korában Égerszögön hunyt el 1827-ben.⁴⁵ Feltehetőleg a nagynéniről lehet szó, aki az elárvult leánykát magához veszi és felneveli. Szalai iskola rektornak és feleségének egymás után születnek gyermekeik, 1816-ban Mária, 1817-ben Dániel, 1819-ben Krisztina, 1821-ben és 1823-ban Zsuzsanna, 1825-ben Sámuel, 1827-ben Erzsébet.⁴⁶ Első Sámuel nevű fiának születési bejegyzése nincs az égerszögi anyakönyvben, csak halotti anyakönyvi bejegyzését találjuk az egy esztendő s gyermeknek 1816-ban (ezek szerint 1815-ben

született), majd 1823-ban a közel két éves, 1821-ben született Zsuzsanna, 1829-ben a hasonló kort megélt Erzsébet is elhunyt.⁴⁷

A FALUBAN ÉLŐ CSALÁDOK, TÁRSADALMI VISZONYOK

Az anyakönyvben előforduló családnevek és az egyes családnevek előfordulásának mennyisége alapján megállapítható, hogy melyek tekinthetők tipikus égerszögi családneveknek. Az égerszögi családnévlistában az adott korban mintegy száz név szerepel, de ezek viselőinek egy része soha nem is élt a faluban, csupán keresztkomaság stb. révén került a neve bejegyzésre (lásd a Függelékben). A leggyakrabban előforduló családnevek a Boros, Kovács, Pozsgai, Nagy, Oláh, Tóth családnevek. Ezek a családok a 18. század második felében már kiterjedt, népes égerszögi családok. Erre egyrészt abból következtethetünk, hogy számos ilyen családnevű, de eltérő keresztnevű egyénre vonatkozó bejegyzéssel találkozunk. Másrészt abból, hogy az egyes családtagokat illetve ágakat megkülönböztető ragadványnevekkel illetik. Ilyenek a Felső Kovács Mihály⁴⁸ (1764, 1792), Felső Kovács Gergely (1765), Felső Kovács András⁴⁹ (1780), Felső Kovács Mihály⁵⁰ (1795), Kis Kovács András⁵¹ (1783), Kovács István a Szögbe⁵² (1795), B. Kovács István (1823),⁵³ Öreg Posgai János (1765), Kis Posgai Mihályné (1765), Kis Posgai István (1766 és 1823),⁵⁴ Alsó Posgai Péter⁵⁵ (1795), Bíró Posgai

41 ÉREa, tem-i ak. 1806. febr. 9/10.

42 ÉREa, ház-i ak. 1808. febr. 17.

43 ÉREa, tem-i ak. 1828. nov. 15/18.

44 ÉREa, ház-i ak. 1814. jan. 26.

45 ÉREa, ker-i ak. 1795. okt. 12/18; 1796. dec. 4/11; 1797. júl. 15/16; 1804. jún. 30/júl. 1; tem-i ak. 1827. aug. 3/5.

46 ÉREa, ker-i ak. 1816. aug. 25; 1817. dec. 3/7; 1819. márc. 20/24; 1821. jan. 28/31; 1823. okt. 22/nov. 2; 1825. márc. 14/16; 1827. jan. 7.

47 ÉREa, tem-i ak. 1816. máj. 21/23; 1823. jan. 8/10; 1829. okt. 8/10.

48 ÉREa, ker-i ak. 1792. ápr. 16.

49 ÉREa, tem-i ak. 1780. szept. 17.

50 ÉREa, ker-i ak. 1795. jan. 19/23.

51 ÉREa, tem-i ak. 1783. nov. 21.

52 ÉREa, ker-i ak. 1795. febr. 20/26.

53 ÉREa, ház-i ak. 1823. jan. 22.

54 ÉREa, ház-i ak. 1823. jan. 22.

55 ÉREa, ker-i ak. 1795. márc. 20/21.

István (1823)⁵⁶ Alsó Oláh János (1765), Öreg Oláh Gergely (1768), Felső Oláh János⁵⁷ (1795), Kis Tóth István (1767), Alsó öreg Tóth János (1780), Alsó Tóth Péter (1790), Alsó Boros Péter⁵⁸ (1795), Alsó Boros István⁵⁹ (1795), Felső Boros István⁶⁰ (1795).

A 18–19. században a családnevek még nem minden esetben állandósultak. Erre utal pl. *Poszobai* István névnek alakulása. Mint már fentebb is láttuk, a Kovács család kiterjedt família Égerszögön. Az 1780-as évek végén Poszobáról, a mai Gömörszőlősről is betelepül egy Kovács nevű férfi, erre következtethetünk, hogy 1789-ben az egyik Kovács István név előtt ott olvashatjuk a Poszobai megkülönböztető jelzőt.⁶¹ Talán Égerszögre nőszül, de ezt nem tudhatjuk biztosan, ugyanis ebben az időben még csak az apa nevét jegyzik fel a születési anyakönyvben. De mindenképpen szükséges a megkülönböztetés, hiszen ha csak ezt az egyetlen esztendő nézzük, akkor is rajta kívül még négy Kovács vezetéknevet viselő apát látunk (Sándor, János, István, Gergely), s ráadásul az egyik szintén István, mint a Poszobai Kovács. Ezek után nem meglepő, hogy a későbbiekben Poszobai István néven emlegetik.⁶²

A *Pásztor* vagy *Molnár Erzsébet* névalakkal az 1764. december 22-i temetési anyakönyvi bejegyzésben találkozunk, bár az sem kizárt, hogy ebben az esetben a férjzett és a leánykori névvel van dolgunk, annak ellenére, hogy egyéb esetekben asszonyoknál a teljes nevet feljegyzik, mint pl. 1761-ben *Ditzházi Mihály felesége Oláh Susánna*, 1764-ben *Vakszoman Mártonné Boros Erzsébet* és *Mato Andrásné Kovács Anna*. De arra is gondolhatunk, hogy a férj vagy az apa foglalkozásának megnevezésére utal az egyik név. Hasonlóan vélekedhetünk a *Juhász Bartók Mihály* névalakról is.⁶³ Mivel a Bartók családnévvvel sem korábbi, sem későbbi anyakönyvi bejegyzésekben nem találkoztunk, feltételezzük, hogy a Juhász nem lehet megkülönböztető ragadványnév, sokkal inkább az illető személy kenyérkereseti foglalkozására utaló, a korábbi családnév helyébe lépő új családnév. Feltehetőleg ugyanez érvényes a *Kondás Török Mihály* névalakra is.⁶⁴

Hasonlóan foglalkozásra utal a *Tartzali Szabó* névalak. A nemes Tartzali család kiterjedt família a 18. században Égerszögön. Tartzali Istvánnak és feleségének,

Nagy Borbálának kilenc gyermeke születik, közülük legalább egy, a legidősebb, Sámuel Rozsnyón kitanulja a szabómesterséget.

Ugyancsak a családnevek állandóságának hiányára utaló példa a *Bodnár* vagy *Posgai Péter*⁶⁵ névalak. Egy évvel később, Judit lányának keresztelésekor pedig már csak *Bodnár Péterként* szerepel, a Posgai nevet teljesen elhagyják.⁶⁶ Talán azért különböztetik meg őt ily módon, mert lehet egy másik ugyanilyen nevű kortársa. Később az is kiderül, hogy a felesége családneve a Bodnár.⁶⁷ Hasonló lehet a magyarázata a *Simon* vagy *Posgai Péterné* névalak esetében is.⁶⁸

Társadalmi státusz – nemesek

Az anyakönyvi bejegyzésekből jól nyomon követhető, hogy a 18–19. században mely nemes családok élnek Égerszögön. Az egyes személyek nemes, *nobilis* vagy nem nemes (nemtelen, *ignobilis*) voltát csak 1794-től jelölik, de az ekkortól nemesként jelölt családneveket már ezt megelőzően is olvashatjuk.

Legnépesebb nemes család Égerszögön a Tartzali család. Nevükkel 1767-től folyamatosan találkozunk. Tartzali Istvánnak és feleségének 1767–1786 között kilenc gyermeke születik. Tartzali István 1792-ben, felesége, Nagy Borbála 1806-ban hunynak el 56 illetve 58 esztendőskorukban.⁶⁹ István, Dániel és János nevű fiaik ugyan már felnőttként hunynak el, de nem alapítanak családot.⁷⁰ Borbála 1802-ben Trízsbé megy férjhez Szóts Istvánhoz,⁷¹ Éva férje Boros István,ők Égerszögön élnek itt születnek gyermekeik.⁷²

Sámuel, a legidősebb gyermek minden bizonnyal valamilyen kézműves mesterség elsajátítása végett megy Rozsnyóra. Ez lehet akár a szabóság is, bár nem feltétlenül (ennek kiderítése talán a rozsnyói forrásokból lenne lehetséges), mert – mint a későbbiekben látni fogjuk – a Szabó megkülönböztető névalak jóval korábbi időkre nyúlik vissza. Rozsnyón 1794-ben feleségül veszi Pekár

56 ÉREa, ház-i ak. 1823. jan. 22.

57 ÉREa, ker-i ak. 1795. jan. 3/8.

58 ÉREa, tem-i ak. 1795. márc. 27/28.

59 ÉREa, ker-i ak. 1795. jún. 29/júl. 1.

60 ÉREa, ker-i ak. 1795. febr. 10.

61 ÉREa, ker-i ak. 1789. júl. 31.

62 ÉREa, ker-i ak. 1792. jún. 1 és 18.

63 ÉREa, tem-i ak. 1765. jún. 10.

64 ÉREa, tem-i ak. 1774.

65 ÉREa, tem-i ak. 1774. jan. 31.

66 ÉREa, ker-i ak. 1775. dec. 12.

67 ÉREa, ker-i ak. 1794. máj. 29; Posgai Péter és Bodnár Klára leánya, Susánna keresztelése.

68 ÉREa, tem-i ak. 1779. júl. 21, ekkor temették Simon vagy Posgai Péterné édesanyját.

69 ÉREa, tem-i ak. 1792. aug. 20; 1806. dec. 23/24.

70 ÉREa, ker-i ak. 1768. máj. 5; 1772. aug. 9; 1786. máj. 27; tem-i ak. 1787. ápr. 30; 1803. jan. 23/25; 1817. dec. 13/15.

71 ÉREa, ház-i ak. 1802. jún. 30.

72 ÉREa, ker-i ak. 1808. nov. 11/19; 1813. márc. 17/19.

Borbálát.⁷³ Ekkor Rozsnyón telepednek meg, gyermekeik, Borbála és Sámuel is itt látják meg a napvilágot.⁷⁴ Ám fia, Sámuel nem lesz hosszú életű, halála 1797. október 16-án a rozsnyói evangélikus anyakönyvbe van bejegyezve.⁷⁵ Ezt követően a rozsnyói léte feladja Égerszögért. Tartzali Sámuel nagyon népszerű ember a faluban, ezt bizonyosan részben nemesi mivoltának, részben iskolázottságának köszönheti. Neve feltűnően sok esetben szerepel esküvői tanúként és keresztszülőként is, ez utóbbiként legtöbb esetben feleségével együtt. Felesége viszont 1805-ben, 34 esztendőskorában elhunyt.⁷⁶ A következő esztendőben Sámuel újranősül, a Naprágyban lakó nemes Szentiványi Katalint veszi el.⁷⁷ Népszerűsége a faluban töretlen, második feleségével is gyakran hívják keresztkomának. Második házasságából is születnek gyermekek. Az első fiú ismét a Sámuel nevet kapja, a másodikat Gábor névre keresztelik, majd következik Zsuzsanna, végül Péter.⁷⁸ Gábor két és fél esztendőskorában elhunyt, Péter sem éli meg a két évet, himlő okozza a halálát.⁷⁹ Nemes Tartzali Szabó Sámuel 1824-ben, 57 éves korában hunyt el, a halotti anyakönyvben Ns T. Szabó Sámuelként van bejegyezve.⁸⁰

Sámuel testvéröccse, Benjámín a faluból nősül, Alsó Kováts István hajadon leányát, Juditot veszi feleségül.⁸¹ Kissé meglepő, hogy a házasságkötésre mindössze nyolc nappal az után kerül sor, hogy Dániel nevű testvéröccsüket eltemetik. Egymás után születnek gyermekeik, elsőként az elhunyt testvéröcs nevét öröklő Dániel, majd a himlőben elhunyt testvérbáty és a nagyapák nevét öröklő István, aztán László, Rozália, Benjámín, Mihály, ez utóbbi néven kettő is, végül Mária. Az első Mihály az öt hónapot sem éri meg, mint ahogy István is elhalálozik 14 esztendőskorában.⁸² Benjámín 1825-

ben 54 éves korában huny el.⁸³ Saját jogon az esketési, keresztelési és halotti anyakönyvbe is Ns. Tartzali Beniamin névalakkal van bejegyezve, ám pl. esküvői tanúként nemes Tartzali Szabó Beniaminként is olvashatjuk a nevét.⁸⁴

Az 1777-ben született József később nősül, már harminchétt éves elmúlik, amikor feleségül veszi Domonkos Mária, Oláh János özvegyét.⁸⁵ Még ugyanazon év végén megszületik Gábor fiuk, akit Szívós Sámuel lelképásztor és felesége tartanak keresztvíz alá. A gyermek fél éves korában elhunyt.⁸⁶ Ám az 1819-ben születő fiúgyermek ismét a Gábor nevet kapja, s ő megéli a felnőttkort, 1881-ben huny el.⁸⁷ Mária nevű leányuk himlőben hal meg alig több mint egy éves korában.⁸⁸ Negyedik gyermekük az 1824-ben születő István.⁸⁹

Az 1783-ban született öcs, Ádám is falubeli leányt választ párjául, mégpedig Kováts István hajadon leányát, Juditot.⁹⁰ Házasságukat kilenc hónap múlva gyermekáldás kíséri, megszületik Julianna nevű leányuk, akit viszont néhány hónap múlva el is veszítenek, de 1818-ban születő leányuk ismét ezt a nevet kapja.⁹¹ A két Julianna között születik Zsuzsanna és Lajos.⁹² Nemes Tartzali Ádám 1830-ban, 45 éves korában huny el.⁹³

A nemes Tartzali család második generációjából tehát mind a négy fiú és az egyik leány is Égerszögön él, a másik leány Trízsbé megyé férjhez. A harmadik generáció legidősebb tagja, a Rozsnyón születő Borbála Színbe megyé férjhez, nemes Oláh Mihály özvegyember veszi őt feleségül.⁹⁴ Bátyja, az apja második házasságából születő Sámuel 1827-ben nemes Pap Lídiát veszi feleségül Zádorfalváról.⁹⁵ (5. ábra)

73 ÉREa, ház-i ak. 1794. 1. bejegyzés (még Fejérvári által). A házasságkötésre a rozsnyói evangélikus anyakönyv tanúsága szerint 1794. január 30-án kerül sor, lásd internetes hivatkozás: familysearch, rozsnyói ev. ház-i ak, 69 image/682.

74 Internetes hivatkozás: familysearch, rozsnyói ev. ker-i ak, 1795. jan. 1. és 1797. jan. 21, 385 és 392 image/401.

75 Internetes hivatkozás: familysearch, rozsnyói ev. hal-i ak, 1797. okt. 16., 144 image/682.

76 ÉREa, tem-i ak. 1805. aug. 14/15.

77 ÉREa, ház-i ak. 1806. ápr. 8.

78 ÉREa, ker-i ak. 1806. nov. 27/30; 1810. márc. 9/13; 1814. febr. 19/20; 1821. júl. 10/19.

79 ÉREa, tem-i ak. 1812. szept. 28/okt. 1; 1823. márc. 30/ápr. 1.

80 ÉREa, tem-i ak. 1824. márc. 1/3.

81 ÉREa, ház-i ak. 1803. febr. 2.

82 ÉREa, ker-i ak. 1804. márc. 15; 1805. dec. 4/10; 1808. jan. 1/3; 1810. máj. 18/22; 1813. márc. 3/6; 1816. márc. 11/14; 1817. szept. 22/24; 1822. jún. 11/12. tem-i ak. 1816. aug. 2/4; 1819. nov. 26/28.

83 ÉREa, tem-i ak. 1825. febr. 28/márc. 2.

84 Lásd pl.: ÉREa, ház-i ak. 1820. jan. 24. és febr. 9.

85 ÉREa, ház-i ak. 1815. febr. 7.

86 ÉREa, ker-i ak. 1815. dec. 22/31; tem-i ak. 1816. jún. 18/20.

Születési bejegyzésénél egy utólagos beírással tévesen jelölik elhunytát 1881. jan. 27-én. Ez a dátum a később születendő, ugyanevet viselő bátyra vonatkozik.

87 ÉREa, ker-i ak. 1819. okt. 15. Az öccse születésénél tévedésből bejegyzett elhalálozási dátum – 1881. jan. 27. – reá vonatkozik. (ker-i ak. 1815. dec. 22/31.)

88 ÉREa, ker-i ak. 1821. okt. 13/18; tem-i ak. 1823. jan. 29/31.

89 ÉREa, ker-i ak. 1824. szept. 20/23.

90 ÉREa, ház-i ak. 1811. jan. 23. Sógornője, Tartzali Dániel felesége is hasonló nevet visel, ő Alsó Kováts Judit, mindkettőjük apja az István nevet viselte.

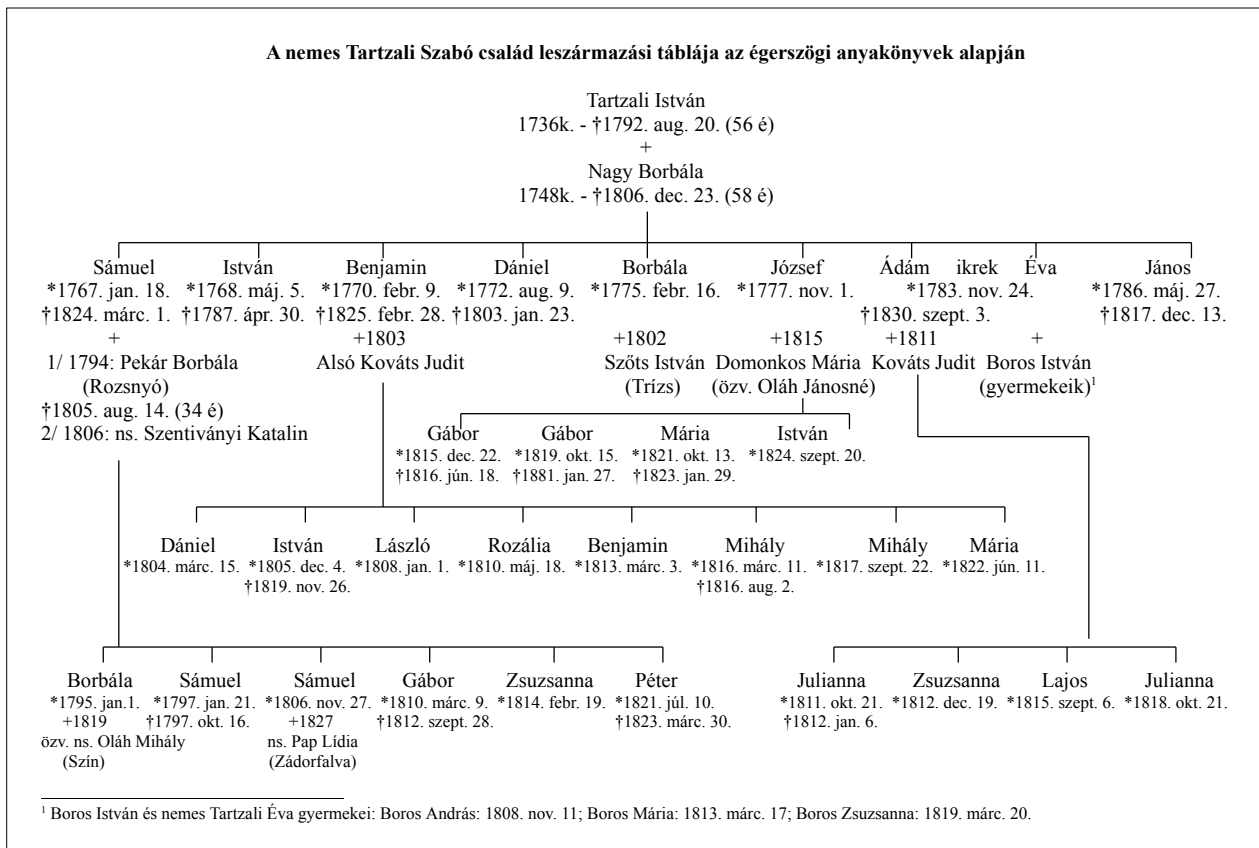
91 ÉREa, ker-i ak. 1811. okt. 21/27; tem-i ak. 1812. jan. 6/8; ker-i ak. 1818. okt. 21/26.

92 ÉREa, ker-i ak. 1812. dec. 19/21; 1815. szept. 6/10.

93 ÉREa, tem-i ak. 1830. szept. 3/5.

94 ÉREa, ház-i ak. 1819. febr. 22.

95 ÉREa, ház-i ak. 1827. febr. 14.

5. ábra. A nemes Tartzali Szabó család leszármazási táblája.

Fig. 5. Family tree of the noble Tartzali Szabó family.

Az anyakönyv adatai szerint első generációnak számító apa, Tartzali István esetében nem, de mind a négy fia esetében előfordul, hogy nemes Tartzali Szabó családi néven jegyzik őket. Ez a családnév Kempelen sokkötetes, a magyar nemes családokat bemutató munkájában is szerepel, Szatmár megyében igazolt nemes családként említi (KEMPELEN 1931, X. 278). Nagy Iván családtörténeti munkájában ugyan csak a Tarczaly (Szabó nélküli) nevet találjuk, de a Szatmár megyei Tarczaly Jánosról azt írja, hogy 1592-ben többekkel együtt – az Égerszöghöz közeli – Borzova helysére nyer királyi adományt (NAGY 1865, 11. köt. 46). A Szilicei-fennsíkon, a történeti Gömör és Torna vármegyék határán (előbb Torna vármegye része, majd 1881-ben Gömörhöz csatolják) fekvő Borzova (Szádvárborsa, Silická Brezová, Szlovákia) településre vonatkozóan az ország- és megyeleírásokban nevükkel nem találkozunk, a falu az Eszterházyak birtokaként szerepel (VÁLYI 1796, 254; FÉNYES 1851. I. 159; BOROVSZKY 1903, 35). A térségre vonatkozó családtörténeti összefoglalásokban sem találkozunk a nemes Tarczali/Tartzali Szabó névvel (lásd CSOMA 1992; FORGON 1997), pedig feltehetőleg Borzováról származnak Égerszögre. A

Szatmár vármegye nemes családjaival foglalkozó munkában két helyen is találunk utalást a családra. Előbb a Szabó címszónál, amikor Szabó Mihály borzovai lakos nemesi igazolását kéri Szatmár vármegyétől, majd a Tartzali Szabó címszónál, amikor András és Ferenc porcsalmi lakosok igazolják nemességüket (GORZÓ 1910, 112, 123). A borzovai Szabó Mihály névhasználata egyúttal arra is példa, hogy a névalak miként változhat.

A Molnár családnév először 1765-ben fordul elő, Molnár András leányának, Juditnak keresztelésekor.⁹⁶ Nemességükre először 1794-ben találunk utalást, amikor nemes Molnár János és felesége egy leányanya, Nagy Erzsébet leányának keresztzüleiként vannak megnevezve.⁹⁷ Molnár András özvegye, Molnár János édesanyja, nemes Molnár Judit 1795-ben, 77 éves korában hunyt el.⁹⁸ Egy szűk esztendő múlva a 43 esztendő fia is követi anyját.⁹⁹

96 ÉREa, ker-i ak. 1765. okt. 1.

97 ÉREa, ker-i ak. 1794. febr. 14.

98 ÉREa, tem-i ak. 1795. márc. 8/10.

99 ÉREa, tem-i ak. 1796. jan. 17/19.

A nemes Deák család 1798-ban telepedik meg a faluban, amikor a Színben lakó nemes Deák Imre (Ferenc?) özvegyember feleségül veszi özvegy nemes Molnár Jánosné nemes Basó Sárát (Máriát?), valamint felnőtt gyermekeik, nemes Deák Ferenc (vagy Imre?) és nemes Molnár Mária is házasságra lépnek.¹⁰⁰ Mindkét házasságot gyermekáldás kíséri. Előbb az ifjabb párnak születik meg Mária, majd később Eszter és Károly nevű gyermekük.¹⁰¹ Nemes Deák Ferencnek és feleségének, nemes Basó Máriának 1807-ben Julianna, 1813-ban Sámuel nevű gyermeke születik. Ám Julianna négy esztendőskorában, 1811-ben meghal. Sámuel viszont megéri az idős kort, 1885-ben huny el.¹⁰² A férj nem egyedül érkezik a házasságba, legalább egy kiskorú gyermeket is hoz magával, Erzsébetet, aki viszont 1813-ban meghal.¹⁰³ A bejegyzések olykori pontatlanságára utal, hogy az itt szereplő nevek alaposan meg lettek kavarva.

Az Ambrus névvel először 1790-ben találkozunk, mégpedig Ambrus János, a helység csordása fiának keresztelése alkalmával.¹⁰⁴ 1806-ban nemes Ambrus István és Fejes Zsuzsanna gyermekének keresztelési bejegyzése olvasható.¹⁰⁵ Nem feltétlenül azonos családról van szó, de nem is zárható ki az azonosság, ugyanis gyakran előfordul, hogy egy-egy nemes család elszegényedett ága valamilyen szolgálatot vállal egy távoli rokon nemes családnál, vagy akár másutt is.

Nemes Árvai Sámuel oskolamester és felesége, nemes Andó Mária is gyarapítják az égerszögi nemesek taborát.

Nemes Bányai Mihály nevével, s egyáltalán a Bányai névvel 1809-ben találkozunk, amikor eltemetik nyolc esztendőskorú János nevű fiát. Ám a következő esztendőben Oláh Zsuzsannától megszületik az ugyancsak János névre keresztelt fiúgyermek, ám ő csak két hetet ér meg.¹⁰⁶

Nemes Kalla Sándor özvegye, Kováts Zsuzsanna 1821-ben, 80 éves korában hunyt el.¹⁰⁷

A nemesség az apa után öröklődik. Hiába nemes az anya, mint pl. Szívos Sámuel tiszteletes felesége, nemes Borfői Oláh Krisztina esetében, a gyermek ezt a nemességet nem örökli. Ugyanígy Tartzali Éva gyermekei sem öröklik a nemességet, aki Boros István helybéli fiatalemberhez megy férjhez.¹⁰⁸ Ugyanez mondható el Maurnyi (Maurgyi) Sándorné nemes Deli Mária esetében is.¹⁰⁹

A nemesek általában egymást hívják esküvői tanúnak és keresztszülőnek. Például nemes Tartzali Szabó Sámuel második házasságkötésekor a prédikátor mellett nemes Almási János, felesége nemes Szentiványi Katalin részéről pedig nemzeti és vitélő Hamvai László az esküvői tanú.¹¹⁰

Égerszög birtokosai között találjuk a Máriássy családot. A 19. század elején Máriássy István bírja az égerszögi birtokot. Ám ez a család nem itt él, a gazdaságot tisztartó által igazgatja. 1808–1812 közötti időszakban nemes Krivatsik Sámuel a tisztartó.¹¹¹ Ekkortájt az ispánjukat Kováts Istvánnak hívják.¹¹² 1817-ben Máriássy Zsigmond a birtokos, gazdatisztje pedig Tóth Péter.¹¹³

Egyéb társadalmi státuszra utaló bejegyzések

Olykor egyéb társadalmi státuszra vonatkozó bejegyzésekkel is találkozunk. Fentebb már említettük a lelkészeket és tanítókat. De ide sorolható a *molnár* is. A községben található malom a jelzett évszázadokban nem a község, hanem az egyház tulajdonában van, amit időről időre árendába, vagyis bérbe ad. Az első név szerint ismert molnár Ferentzi István, akinek nevével

100 ÉREa, ház-i ak. 1798. febr. 13 és 14. A házassági anyakönyvi bejegyzésben Deák Imre és Basó Sára, valamint Deák Ferenc és Molnár Mária nevek szerepelnek.

101 ÉREa, ker-i ak. 1804. szept. 2/10; 1810. okt. 28/nov. 4; 1816. aug. 19/21. Szülőkként első alkalommal nemes Deák Imre és Molnár Mária, második és harmadik alkalommal nemes Deák Ferenc és Molnár Mária vannak bejegyezve.

102 ÉREa, ker-i ak. 1807. dec. 10/13; 1813. júl. 19/25. Szülőkként nemes Deák Ferenc és Basó Mária vannak bejegyezve. Tem-i ak. 1811. dec. 29/31.

103 ÉREa, tem-i ak. 1813. jan. 7/9. Az anyakönyvi bejegyzés szerint nemes Deák Ferenc leánya, Erzsébet 12 esztendőskorában huny el, ám ennél idősebbnek kell lennie, mert apja 1798-ban nőül Égerszögre, s Erzsébet születési adatai nem találhatóak az égerszögi anyakönyvben, tehát feltehetőleg Színben született, még 1798 előtt, vagy ha ezt követően, akkor Deák Ferenc és felesége előbb ott éltek, s csak azt követően telepedtek le Égerszögon.

104 ÉREa, ker-i ak. 1790. máj. 3.

105 ÉREa, ker-i ak. 1806. júl. 16/19.

106 ÉREa, tem-i ak. 1809. dec. 25/27; ker-i ak. 1810. szept. 15/16; tem-i ak. 1810. szept. 29/okt.1.

107 ÉREa, tem- ak. 1821. máj. 23/25.

108 ÉREa, ker-i ak. 1808. nov. 11/19; 1813. márc. 17/19; 1819. márc. 20/25.

109 ÉREa, tem-i ak. 1829. jún. 10/12.

110 ÉREa, ház-i ak. 1806. ápr. 8.

111 ÉREa, ker-i ak. 1808. aug. 10/29; 1812. márc. 6/23. Szívos Sámuel helyi prédikátor Eszter és Marianna nevű leányának keresztapjaként szerepel a neve.

112 ÉREa, ker-i ak. 1809. ápr. 8/11.

113 ÉREa, ház-i ak. 1817. jan. 22.

először 1768-ban keresztszülőként találkozunk,¹¹⁴ de utána még évtizedeken keresztül feltűnik, hol szülőként, hol keresztszülőként. Felesége Diczházi Erzsébet, aki 1821-ben, 75 éves korában hunyt el.¹¹⁵ Égerszögön születő gyermekeik: István, Mihály, Judit és András.¹¹⁶ Az 1790-ben házasesetle lépő János¹¹⁷ még Égerszögre kerülésüket megelőzően születhetett. Nyilvánvalóan valamiféle rokonuk, talán a molnár testvére lehet az a Ferentzi Mária, férjes nevén Boros Jánosné, aki 1809-ben, 62 esztendőskorában hunyt el.¹¹⁸ Ferentzi István 1768–1812 között, 44 esztendeig volt az eklézsia molnárrja, s 80 esztendőskorában hunyt el 1812-ben.¹¹⁹ A molnár Égerszögön születő fiai közül István és András a faluban telepednek le. Az ifjabb István apja mellett molnárkodik. 1797-ben megnősül, a borzovai származású Farkas Zsuzsannát veszi feleségül.¹²⁰ Két gyermekük születik, Zsuzsanna és Mihály.¹²¹ Mindkét gyermek megéli a felnőttkort, de Zsuzsanna 25 esztendőskorában, vízibetegségben elhunyt.¹²² Valamivel 40 éves kora után, tehát viszonylag fiatalon az apa is meghalt.¹²³ Mihály 1826-ban Szuhogyról nősül, Kanász Zsuzsannát veszi feleségül.¹²⁴ Zsuzsanna lányuk 2 napos korában meghal.¹²⁵ Ferentzi András a felsőnyáradí nemes Kun Kókay családból nősül, Máriát veszi feleségül.¹²⁶ Kilenc hónap múlva meg is születik első gyermekük, aki a négy hónappal korábban elhunyt testvérbáty emlékére az István nevet kapja.¹²⁷

Egyéb társadalmi státuszra utaló bejegyzések is vannak az anyakönyvben. 1788-ban Fábri András a helység *nótáriusa*, vagyis jegyzője.¹²⁸ Kováts István az *eklézsia kurátora* volt, s 1775-ben hunyt el.¹²⁹ 1788-ban Posgai István,¹³⁰ 1792-től Tóth Péter a kurátor,¹³¹ akinek a felesége Kováts Zsuzsanna.¹³² Egy másik Kovács Ist-

ván, aki 1779-ben hunyt el, *kerülő* volt.¹³³ Az ő özvegye szült 1786-ban egy kapott gyermeket.¹³⁴ 1789-ben az *egyházfit* Kováts Mihálynak hívják.¹³⁵ Az is előfordul, hogy valaki katonáskodik a faluból, Kováts Andrást 1821-ben volt strázsamsterként említik.¹³⁶

Ritkán fordul elő, hogy egy asszony töltsön be valamilyen társadalmi szerepet, de a bábaság ez alól kivétel. Égerszögön a helység bábája, aki a világra segíti a születő gyermekeket, a 18–19. század fordulóján Kováts Istvánné, akit 60 esztendőskorában, 1811-ben temetnek el.¹³⁷

A fennmaradt dokumentumokból arra lehet következtetni, hogy a 18. század végén az állattartásnak nagy jelentősége van a falu lakóinak életében, hiszen külön fogadnak disznópásztort, vagyis kondást a sertésekhez; marhapásztort, vagyis csordást a naponta kihajtásra kerülő tehénkehez; borjúpásztort a növendék szarvasmarhákhoz, igaz, ez utóbbival először 1789-ben találkozunk. Ezen túlmenően van gulyájuk is, vagyis tavasztól őszig kint, a szabad ég alatt tartózkodó és legelésző szarvasmarhák csoportja, melyre a helység gulyása felügyel. A lótarás is kiterjedt, azért van szükség csikósra. Az anyakönyvben a hosszabb-rövidebb ideig Égerszögön élő pásztoremberek nevei is fennmaradtak. Később más nevű kondásokkal, csordásokkal, gulyásokkal találkozunk.

Mato András neve először 1764-ben tűnik fel, amikor meghal a felesége, Kováts Anna. Ám újránősült, mert három évvel később ismét feltűnik a neve, mellette a foglalkozásával: kondás.¹³⁸ 1768-ban már Pásztor János a kondás, akinek Égerszögön születik Mária nevű leánya.¹³⁹ A Jobbágy családnévvel először 1765-ben találkozunk az anyakönyvi bejegyzésekben, de egy 1778-as bejegyzésből megtudjuk, hogy akkor tájt Jobbágy István a helység *kondása*, ám nem egyedül végzi feladatát, ugyanekkor egy másik kondása is van a falunak, de a neve nem ismert.¹⁴⁰ 1786-ban Kapás kondás neve tűnik fel, akinek gyermeke születik az özvegy kerülőnétől. Kapcsolatukat valószínűleg nem legalizálták, mert Kapás kondás nevével legközelebb

114 ÉREa, ker-i ak. 1768. ápr. 5.

115 ÉREa, ker-i ak. 1795. márc. 20/21; tem-i ak. 1821. márc. 15/17.

116 ÉREa, ker-i ak. 1769. jan. 26; 1774. jún. 2; 1779. júl. 14; 1783. nov. 29.

117 ÉREa, ház-i ak. 1790. 1. bejegyzés.

118 ÉREa, tem-i ak. 1809. máj. 27/29.

119 ÉREa, tem-i ak. 1812. szept. 5/7.

120 ÉREa, ház-i ak. 1797. febr. 1.

121 ÉREa, ker-i ak. 1799. jún. 23; 1802. máj. 21.

122 ÉREa, tem-i ak. 1824. aug. 11/15.

123 ÉREa, tem-i ak. 1809. júl. 19/21.

124 ÉREa, ház-i ak. 1826. febr. 1.

125 ÉREa, tem-i ak. 1828. dec. 7/9.

126 ÉREa, ház-i ak. 1809. febr. 1.

127 ÉREa, ker-i ak. 1809. nov. 29/dec. 1.

128 ÉREa, ház-i ak. 1788. II. bejegyzés

129 ÉREa, tem-i ak. 1775. szept. 24.

130 ÉREa, ház-i ak. 1788. II. bejegyzés

131 ÉREa, ker-i ak. 1792. okt. 13, 1794. nov. 5/12.

132 ÉREa, ker-i ak. 1795. márc. 6.

133 ÉREa, tem-i ak. 1779. nov. 1.

134 ÉREa, ker-i ak. 1786. aug. 3.

135 ÉREa, ker-i ak. 1789. aug. 18.

136 ÉREa, ház-i ak. 1821. máj. 13, az egyik esküvői tanúróól van szó.

137 ÉREa, tem-i ak. 1811. ápr. 26/28.

138 ÉREa, tem-i ak. 1764. nov. 26, ker-i ak. 1767. márc. 12.

139 ÉREa, ker-i ak. 1768. dec. 21.

140 ÉREa, ker-i ak. 1778. febr. 8-án keresztelték Jobbágy Istvánnak, a helység kondásának István nevű fiát, de május 3-án a *helység kondásb.* János nevű fiának keresztelésére került sor.

kondás	borjúpásztor	csordás	gulyás	csikós	juhász
Mato András (1764, 1767)	Várad György (1789)	Ditzházi Mihály (1771)	Csoma András (1770)	Vidritzki János (1776, 1781, 1785, 1787)	Garaguly Sándor (1805)
Pásztor János (1768)		Kováts Péter (1778, 1783, 1785, 1787, 1795)	Marin András (1784)		
Jobbágy István (1778)		Ambrus János (1790)	Kaszab (1785)		
Kapás (1786, 1788)		Domonkos István (1792, 1796)	Domonkos István (1787)		
Gödör János (1788)			Kéri (1791)		
Dávid György (1795)					

6. ábra. A falu állattartásában szolgáló személyek.

Fig. 6. People working with the village's livestock.

két évvel később, Gödör János kondás gyermekének keresztapjaként találkozunk, ahol a gyermek keresztanyjaként egy másik asszony van bejegyezve.¹⁴¹ 1788-ban Gödör János a kondás, akinek ekkor születik Mihály nevű fia.¹⁴² 1795-ben Dávid György a kondás, akinek Rákos Mária nevű feleségétől ekkor születik Judit nevű leánya.¹⁴³

1771-ben Ditzházi Mihály a falu csordása, akinek ekkor meghal újszülött gyermeke.¹⁴⁴ Ezzel a családnévvel másutt is találkozunk a falu történetében, az eklézsia molnárának, Ferentzi Istvánnak a felesége is ezt a nevet viseli, nem kizárt, hogy rokonokról van szó. Az 1770-es évek végén már Kováts Pétert említik a falu csordásaként. Ő valószínűleg helybéli születésű, mert hosszú éveken át találkozunk nevével.¹⁴⁵ Igaz közben-közben más nevű csordások is feltűnnek, mint 1790-ben Ambrus János, akinek ekkor János nevű fiát keresztelik.¹⁴⁶ Úgyszintén Domonkos István, akinek 1792-ben Erzsébet, 1796-ban Judit nevű lányai születnek, s akinek a felesége Doszpoly Mária.¹⁴⁷

Az falu első név szerint ismert gulyása Tsoma (Csoma) András, akinek 1770-ben Mihály nevű fia születik, aki azonban 1773-ban meg is hal.¹⁴⁸ 1784-ben már Marin András a gulyás,¹⁴⁹ de vagy nincsenek vele megelégedve a gazdák, vagy ő talál magának jobb helyet, ugyanis

az azt követő esztendőben már Kaszab gulyás nevét olvassuk.¹⁵⁰ Mindez arra utal, hogy ez a réteg viszonylag könnyen mozog, változtatja lakhelyét, hiszen nem köti őt a föld. Ha megbízatásuk lejár, sokszor másfelé keresnek maguknak munkát.

Vidritzki János csikós nevével először 1776-ben, Mária nevű lányának keresztelési bejegyzésében találkozunk, majd ezt követően még két leányának keresztelési bejegyzése olvasható 1781-ben illetve 1784-ben.¹⁵¹ Érdekes módon mindkét leány az Erzsébet nevet kapta, ami csak azzal magyarázható, hogy az idősebbik időközben meghalt. Ám ennek az égerszögi anyakönyvben semmi nyomát nem találjuk. Ebből arra következtethetünk, hogy Vidritzki nem folyamatosan, hanem megszakításokkal csikóskodott Égerszögön. A halál viszont ebben a faluban érte 1787-ben, s ebből a bejegyzésből azt is megtudjuk, hogy néma volt.¹⁵² Családjá az apa halála után is Égerszögön maradt, erre következtethetünk abból, hogy az apa halála után néhány hónappal himlőben elhunyt leánykáját is itt temetik el.¹⁵³ Majd évekkel később Vidritzki Mária itt ad életet Erzsébet nevű leányának, akit két és fél év múlva ugyancsak itt temet el.¹⁵⁴ Vidritzki Jánosné pedig 50 éves korában itt szenderül a másvilágra.¹⁵⁵

141 ÉREa, ker-i ak. 1788. okt. 3.

142 ÉREa, ker-i ak. 1788. okt. 3.

143 ÉREa, ker-i ak. 1795. jan. 6/11.

144 ÉREa, tem-i ak. 1771. máj. 6.

145 ÉREa, tem-i ak. 1778. márc. 13, ker-i ak. 1779. jan. 21.

146 ÉREa, ker-i ak. 1790. máj. 13.

147 ÉREa, ker-i ak. 1792. márc. 26; 1796. márc. 7/11.

148 ÉREa, ker-i ak. 1770. szept. 23; tem-i ak. 1773. jan. 24.

149 ÉREa, ker-i ak. 1784. szept. 15.

150 ÉREa, ker-i ak. 1785. aug. 13.

151 ÉREa, ker-i ak. 1776. febr. 20, 1781. okt. 19, 1784. okt. 23.

152 ÉREa, tem-i ak. 1787. febr. 9.

153 ÉREa, tem-i ak. 1787. jún. 23.

154 ÉREa, ker-i ak. 1803. jún. 10/14; tem-i ak. 1806. jan. 27/28.

155 ÉREa, tem-i ak. 1803. nov. 14/15.

1794-ben hunyt el Tartó András 86 esztendőös pásztor, szűk négy évvel később pedig özvegye.¹⁵⁶ Mivel ezzel a névvel ezt megelőzően nem találkozunk, feltételezhető, hogy korábban másutt pásztorkodott.

Juhtartásra utal a juhász foglalkozásnév. Az első égerszögi juhászként megnevezett egyén Garaguly Sándor, akinek nevével 1805-ben találkozunk, amikor feleségül veszi Brotzki Máriát.¹⁵⁷ 1814-ben temetik 6 esztendőös fiacskáját, aki viszont nem Égerszögön lett anyakönyvezve, minden bizonnyal születésekor az apa másutt szolgált.¹⁵⁸ 1815-ben, János nevű fiának születésekor Hankó Mária néven jegyzik be a feleségét az anyakönyvbe,¹⁵⁹ ami arra is utalhat, hogy Brotzki Mária időközben elhunyt, de azt sem lehet kizárni, hogy mindkét (Brotzki és Hankó) név ugyanazt a személyt jelöli (6. ábra).

Az állattartás mellett természetesen a földművelés is fontos szerepet játszott a falu életében. Ezzel magyarázható, hogy a kor szokásának megfelelően a falunak önálló kovácsa volt. A 18. század második felében és a 19. század elején ezt a tisztelet Szőrös Ferenc *új magyar*, vagyis cigány ember tölti be, aki 1808-ban 70 éves korában hunyt el.¹⁶⁰

Eltérő felekezetűek

Bár Égerszög egyértelműen református település, olykor kevés számú egyéb felekezetű lakossal is bír. Erre utal az 1767. december 27-i bejegyzés, mely *Sziráki János Pápista atyafink Leál[ny]a, Mária* temetéséről tudósít, aki ezek szerint katolikus volt. Nemes Tartzali Sámuel első felesége, Pekár Borbála feltehetőleg evangélikus volt, hiszen házasságuk és Rozsnyón születő gyermekeik anyakönyvi bejegyzéseit a rozsnyói evangélikus anyakönyvben találjuk. Ám erre való utalás sem Pekár Borbála halálakor, sem gyermekük, Tartzali Borbála házasságkötésekor nem történik az égerszögi anyakönyvben.¹⁶¹ Viszont a Szuhafőről Égerszögre települő, s itt megnősülő Láda (később Ladon)¹⁶² András házasságkötésekor jelzik, hogy *angusztai vallástételt követő*, vagyis evangélikus ifjúról van szó.¹⁶³

Cigányok

A cigányokat a korabeli anyakönyvekben általában *új magyar, új magyar* jelzős szerkezettel illetik. Nincs ez másként az égerszögi anyakönyvben sem. Első cigányokra vonatkozó bejegyzéssel 1764. július 23-án találkozunk, amikor *Szőrös Mihály* Sámuel nevű fiát tartja keresztvíz alá Domonkos András és Simon Péterné. A Szőrös család hosszabb ideig él a faluban és kiterjedt família lehetett, mert többször is találkozunk a névvel. *Szőrös Ferenc*nek 1766-ban György, 1772-ben András nevű fiát is itt keresztelik. Szőrös Ferenc, a helység kovácsa 1808-ban, 70 esztendőös korában hunyt el.¹⁶⁴ 1768-ban *Ruszó Ferenc* Dávid, 1769-ben *Váradí György* András, 1772-ben *Bartus Sámuel* Mihály nevű fiának keresztelési bejegyzésével találkozunk az anyakönyvben. Ezt követően több mint másfél évtizedig nem találkozunk a nevükkel, ami talán vándorló életmódjukkal hozható összefüggésbe. 1789-ben Váradí György neve borjúpásztorként tűnik fel.¹⁶⁵ Ezt a munkát éveken keresztül végzi, mert a későbbiekben Bornyász Váradí György néven többször is szerepel.¹⁶⁶ Felesége *Szajkó Mária*.¹⁶⁷ 1802-ben a velezdi illetőségű Szajkó Gáspár Nyíri János hajadon leányát, Susannát veszi feleségül.¹⁶⁸ Ezt követően évtizedeken keresztül nem találkozunk cigányokra vonatkozó bejegyzéssel. A legközelebbi 1828-ból való, mely *Rontó* Rebeka 16 esztendőös újmagyar hajadon haláláról tudósít, aki forró nyavalyában hunyt el.¹⁶⁹

A felsorolt adatok arra engednek következtetni, hogy a cigányok többsége a 18–19. században vándorló életformát folytatott. Ezzel magyarázható, hogy egy-egy cigány családnév olykor feltűnik az anyakönyvi bejegyzésekben, de aztán hosszú időre el is tűnik. Ám az a tény, hogy bizonyos családok vissza-visszatérően is feltűnnek, azt sejteti, hogy vándorlásuk nem terjed túl messzire, inkább csak egy meghatározott, szűk környéken vándorolnak.

156 ÉREa, tem-i ak. 1794. márc. 2/3; 1797. dec. 25/27.

157 ÉREa, ház-i ak. 1805. febr. 6.

158 ÉREa, tem-i ak. 1814. jan. 18/20.

159 ÉREa, ker-i ak. 1815. júl. 24/30.

160 ÉREa, tem-i ak. 1808. nov. 26/28.

161 ÉREa, tem-i ak. 1805. aug. 14/15; ház-i ak. 1819. febr. 22.

162 ÉREa, tem-i ak. 1827. szept. 1/3; tem-i ak. 1828. utólagos bejegyzés.

163 ÉREa, ház-i ak. 1822. okt. 28.

164 ÉREa, tem-i ak. 1808. nov. 26/28.

165 ÉREa, ker-i ak. 1789. júl. 18: ekkor keresztelik Ádám nevű fiát.

166 ÉREa, ker-i ak. 1792. jún. 1, tem-i ak. 1793. márc. 1, ker-i ak. 1795. okt. 12/18.

167 ÉREa, ker-i ak. 1795. okt. 12/18.

168 ÉREa, ház-i ak. 1802. jan. 21.

169 ÉREa, tem-i ak. 1828. szept. 25/27.

KERESZTELÉSI ANYAKÖNYVI BEJEGYZÉSEK

Névadási szokások

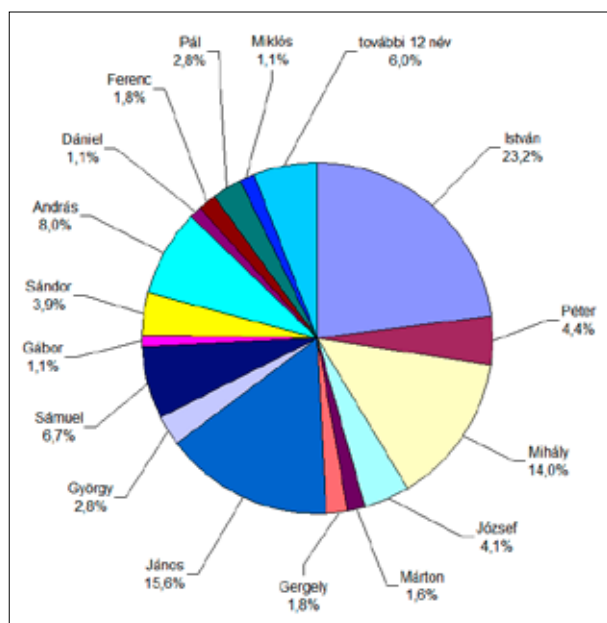
A keresztelési anyakönyv adatait áttekintve megállapítható, hogy a vizsgált 72 éves időszakban 436 fiúgyermek és 416 leánygyermek, összesen 852 gyermek születését rögzítették, ez átlagban mintegy évi 12 újszülöttet jelent. A névadási szokásokkal kapcsolatosan elmondható, hogy meglepően gazdag névanyag bontakozik ki a bejegyzésekből, különösen a fiúnevek esetében. Összesen 28 fiúnévvel és 18 lánynévvel találkozunk. A fiúnevek közül legkedveltebb az István, mely 101 alkalommal fordul elő, tehát majdnem minden negyedik fiúgyermeket erre a névre keresztelnek. Ezt követi a János (68) és a Mihály (61). A fiúgyermekek több mint 50%-a e három név egyikét viseli. Kedveltek még az András (35), Sámuel (29), Péter (19), József (18), Sándor (17), Pál (12) és György (12). 1-2 százalékos gyakorisággal fordulnak elő a Ferenc, Gergely (8-8), Márton (7), Gábor, Dániel és Miklós (5-5), ennél is ritkábban a Bálint, László (4-4), Ádám, Károly (3-3), Benjámín, Balázs, Zsigmond, Antal (2-2), valamint a Dávid, Tamás, Lajos, Ignác (1-1) nevek (7. ábra).

A lánynevek esetében kissé szerényebb az a kör, amelyből a szülők választanak. Itt a leggyakoribb a Mária (96) és a Zsuzsanna (87), a lánygyermek közel ötven százaléka e két név valamelyikét kapja. Nagyon kedvelt még a Judit (59) és az Erzsébet (56), valamint a Borbála (42) és a Julianna (29). Kevésbé közkedvelt, de azért többször előfordul a Sára (11), Anna (9), Éva (8) és Katalin (6). Csak egy-két alkalommal fordulnak elő a Krisztina, Ráchel, Lídia, Eszter, Klára, valamint a Zsófia, Rozália és Marianna nevek, ez utóbbi nyolc nevet összesen 13 alkalommal adták az újszülöttnek (8. ábra).

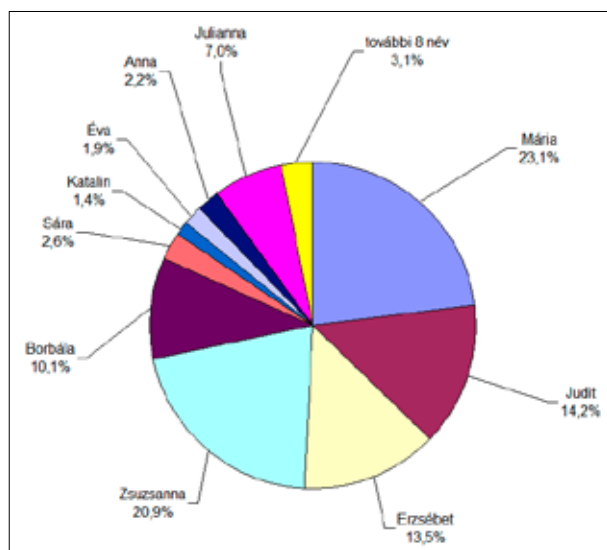
Keresztszülők

1760–1763 között a keresztszülők bejegyzése esetleges, a 28 keresztelési bejegyzésből csupán hat esetben jelölik a keresztszülőket. Ebből két esetben a lelkész és felesége, egy alkalommal a mester és felesége, három alkalommal további három égerszögi házaspár neve olvasható, a háromból kettő – Tóth István és felesége, valamint Kováts Mihály és felesége – kölcsönösen egymás újszülöttjeinek voltak a keresztszülői.

1764-től – Nádaskai András szolgálatától – az anyakönyvezés precízebb, pontosabb, a keresztszülők megjelölése is általánossá válik. Továbbra is előszere-ttel hívják keresztszülőnek a lelkészt. Ez a jelenség különösen 1764–1765-ben szembeötlő, ugyanis az 1764-ben megtartott 8 keresztelőlől 5 alkalommal a

7. ábra. Fiúnevek és előfordulási gyakoriságuk Égerszögön.
Fig. 7. Boy names and their frequency at Égerszög.

8. ábra. Leánynevek és előfordulási gyakoriságuk Égerszögön.
Fig. 8. Girl names and their frequency at Égerszög.

tiszteletes (négy alkalommal a helyi, egy alkalommal a szandai), az 1765-ben megtartott 14 keresztelőlől 7 alkalommal a helyi tiszteletes a bejegyzett keresztszülő, az esetek túlnyomó többségében a feleségével, de olykor a keresztanya személye más, falubéli asszony. A későbbi években ez az arány lecsökken, majd 1773-tól (Fejérvári tiszteletes szolgálatba lépésének idejétől) ismét megugrik, 1773-ban 5 keresztelőlől 4 alkalommal, 1774-ben 11 keresztelőlől 7 alkalommal, 1775-ben 12 keresztelőlől 11 alkalommal szerepel a lelkész és felesége keresztszülőként, ez utóbbi esetben tizenkettedik

Évszám	Keresztelések sz. (fű+lány)	Lelkész keresztstűlő
1760	5 (2+3)	?
1761	11 (6+5)	?
1762	3 (2+1)	?
1763	9 (5+4)	?
1764	8 (5+3)	5 (4 h,1 szandai)
1765	14 (8+6)	7 (helyi)
1766	8 (5+3)	2 (helyi)
1767	9 (6+3)	3 (helyi)
1768	10 (7+3)	2 (helyi)
1769	7 (4+3)	-
1770	8 (4+4)	-
1771	8 (6+2)	2 (helyi, ar dai)
1772	11 (3+8)	-
1773	5 (5+0)	4 (helyi)
1774	13 (9+4)	7 (helyi)
1775	12 (2+10)	11 (helyi)
1776	12 (8+4)	8 (helyi)
1777	10 (6+4)	5 (helyi)
1778	18 (8+10)	9 (helyi)
1779	14 (7+7)	5 (4 h, 1?)
1780	9 (8+1)	5 (helyi)
1781	9 (7+2)	2 (helyi)
1782	19 (8+10+1†)	4 (3 h + 1?)
1783	15 (3+12)	3 helyi
1784	15 (7+8)	7 helyi
1785	17 (6+11)	2 (2 h + 1?)
1786	16 (6+10)	6 (helyi)
1787	12 (3+9)	3 (helyi)
1788	16 (9+7)	6 (helyi)
1789	17 (10+7)	7 (helyi)
1790	9 (6+3)	3 (helyi)
1791	11 (7+4)	3 (helyi)
1792	16 (7+9)	6 (helyi)
1793	10 (4+6)	3 (helyi)
1794	11 (5+6)	2 (helyi)
1795	12 (5+7)	-
1796	17 (5+12)	1 (helyi)
1797	11(9+2)	3 (helyi)
1798	10 (7+3)	-
1799	19 (9+10)	4 (3h+1 sz.ardói)
1800	16 (8+8)	-

9. ábra. A lelkész és/vagy felesége,
mint keresztstűlő Égerszögön 1800-ig.

Fig. 9. The priest and/or their wife as godparents at Égerszög, until 1800.

alkalommal azért nem, mert az ikrek egyikét más tartotta keresztstűlő alá. Ám Fejérvári tiszteletes csupán az első alkalommal jegyezte be saját nevét, a továbbiakban a *Minister et Uxor*, 1787-től gyakran *Parochus et Uxor* (a lelképásztor és a felesége) megnevezés olvasható a keresztstűlőknek fenntartott rovatban. Fejérvári tiszteletes utódja, Kozma Mihály neve már lényegesen ritkábban tűnik fel keresztstűlőként. Ennek az is oka lehet, hogy a tiszteletes nem volt házias ember. A 19. században ez a jelenség már nem szembeötlő gyakoriságú (9. ábra).

1767-től általában évente egy vagy több alkalommal az oskolamester és felesége, 1768-tól pedig már a molnár és felesége is szerepelnek keresztstűlőként. 1791-ben Kéri gulyás lányának, Erzsébetnek az ispánné a keresztstűlője.¹⁷⁰ A 18. század végén gyakran előfordul keresztstűlőként Tartzali Sámuel neve. Vannak családok, akik egymást hívják keresztstűlőknek, ilyen Kovács Mihály és Tóth István családja.

A stűlők az újszűlöttnek egy-egy keresztstűlőt választanak, akik az esetek túlnyomó többségében házastársak és falubéliek. A fenti felsorolás igazolja, hogy nagyon sok esetben a társadalmi rang jelentős befolyással bír a keresztstűlők kiválasztására. Más faluból leginkább a lelkészek hívnak keresztstűlőt, leggyakrabban valamelyik lelkésztársat és/vagy annak feleségét. De ritka kivételként másoknál is előfordul, hogy nem falubéli keresztstűlőt választanak, mint pl. 1783-ban Kovács Sándor Judit nevű leányának 1783-ban a kápolnai Szőr és felesége a keresztstűlői.¹⁷¹ Viszonylag gyakran előfordul, hogy a gyermek a keresztstűlő nevét kapja.

A keresztstűlésre leggyakrabban a stűlést követő egy héten belül kerül sor, de olykor az is előfordul, hogy a stűletés és a keresztstűlés között egy hétnél hosszabb idő is eltelik. A stűlés napján vagy másnapján történő keresztstűlés csak kivételes esetekben fordul elő, ha a gyermeket gyengének, életképtelennek ítélik. A legáltalánosabb a stűlést követő negyedik vagy ötödik napon történő keresztstűlés (10. ábra).

170 ÉREa, ker-i ak. 1791. febr. 2.

171 ÉREa, ker-i ak. 1783. nov. 17-

Év	aznap	1	2	3	4	5	6	7	több	összes
1794	-	-	-	1	-	2	2	3	1 (8)	8
1795	-	1†	-	1	1	2	3	-	-	8
1796	-	-	2	1	6	5	2	1	-	17
1797	2	1	-	5	2	1	-	-	-	11
1798	-	1	4	2	1	-	1	1	-	10
1799		-	2					3		5
1800	2	2	1	4	5	-	-	1	1 (8)	16
összes	4	7	6	14	15	10	8	9	2	75

10. ábra. A születés és a keresztelés között eltelt napok száma.

Fig. 10. Number of days passed between birth and baptism.

Ikerszülések

Ikerszülésekre vonatkozó bejegyzésekkel is találkozunk olykor. Először 1775-ben Kováts András,¹⁷² majd 1783-ban Nagy István és Tartzali István,¹⁷³ 1793-ban Oláh Mihály¹⁷⁴ családjában. 1797-ben Oláh Jánosné Fábián Erzsébetnek születnek iker fiai, akiknek viszont nem a férj, hanem az asszony elhunyt, előző férje, Tsapó János az apjuk.¹⁷⁵ (Fábián Erzsébet egyébként másodszor is megözvegyül, mert 1816-ban már Domonkos István a férje.)¹⁷⁶ 1800. december 26-án születnek Kováts János iker lányai, Mária és Barbara, akik viszont még aznap meg is halnak.¹⁷⁷ A Kováts családban különösen sok iker születik. Az eddig felsoroltakon túl 1806-ban Kováts Gergelynek és Ötvös Máriának Gergely és Katalin ikreik.¹⁷⁸

Csonka családok, nem törvényes házasságból származó gyermekek

A születési anyakönyvi bejegyzések között 1764-ben fordul elő első alkalommal, hogy a gyermeknek apja neve helyett az anyja neve szerepel, ami arra utal, hogy a megszületett gyermek nem törvényes házasságból származik.¹⁷⁹ A következő hasonló bejegyzés 1786-ból való, és az előzőnél sokkal konkrétabban fogalmaz: *özvegy Kováts Istvánné másképpen kerülőné kond. kapástól kapott leánya, Anna* kereszteléséről tudósít. Kováts

István kerülő – mint fentebb már írtuk – 1779-ben hunyt el. 1794-ben születik Nagy Erzsébet leánya, Judit, *bizonytalan atyától, mindazáltal próbálhatóképpen Posgai Mihálytól*.¹⁸⁰ Olykor az is feljegyzésre került, ha a gyermek az esküvő napjához viszonyítva idő előtt érkezik, mint Kováts Márton és Boros Erzsébet elsőszülöttje, aki *megesküvések után 14 hétre született*.¹⁸¹ 1803-ban Vidritzki Mária ad életet Erzsébet nevű leányának, akit előbb *fattyá*, majd ezt áthúzza és *gyermekére* javítva jegyeznek be az anyakönyvbe.¹⁸² 1804-ben születik Oláh Mária fia Mihály, akinek az apja szintén nincs bejegyezve.¹⁸³ Érdekes módon bő két esztendővel később Oláh Mária Csillag József nevű kétesztendősi fiának haláláról szól az anyakönyvi bejegyzés.¹⁸⁴ Oláh Erzsébet is leányanyaként ad életet Mária nevű gyermekének.¹⁸⁵ Ugyanígy az 1810-es években Domonkos Borbála Zsuzsanna, Kováts Zsuzsanna István, Boros Zsuzsanna Zsuzsanna, Szűgyi Judit pedig János nevű gyermekének.¹⁸⁶

Olykor arra utaló bejegyzést találunk, hogy a gyermek ugyan törvényes házasságban fogant, de születésekor apja már nem él. 1797-ben Oláh Jánosné Fábián Erzsébetnek születnek iker fiai, akiknek viszont nem a férj, hanem az asszony előző, elhunyt férje, Tsapó János az apjuk.¹⁸⁷ Özvegy Oláh János 1796-ban köt házasságot Pelsőcön Csapó János özvegyével, Fábián Erzsébettel.¹⁸⁸ Hasonló a helyzet az 1814-ben születő Oláh Borbára esetében is (az égerszögi anyakönyvben következetesen így jegyzik ezt a nevet, amelyet egyébként latinul Barbara, magyarul

172 ÉREa, ker-i ak. 1774. ápr. 2: Éva és Anna kettős leányok.

173 ÉREa, ker-i ak. 1783. szept. 13: Judit és Kata kettős leányok; 1783. nov. 24: Ádám és Éva kettős gyermekek.

174 ÉREa, ker-i ak. 1793. szept. 27: Mihály és Judit kettős gyermekek.

175 ÉREa, ker-i ak. 1797. ápr. 19.

176 ÉREa, ker-i ak. 1816. febr. 21.

177 ÉREa, ker-i ak. 1800. dec. 26. és tem-i ak. 1800. dec. 26/28.

178 ÉREa, ker-i ak. 1806. dec. 5/6.

179 ÉREa, ker-i ak. 1764. okt. 27, ekkor kereszttelték Király Istvánné fiát, aki az István nevet kapta.

180 ÉREa, ker-i ak. 1794. febr. 14.

181 ÉREa, ker-i ak. 1796. máj. 13/17.

182 ÉREa, ker-i ak. 1803. jún. 10/14.

183 ÉREa, ker-i ak. 1804. jún. 30/júl. 1.

184 ÉREa, tem-i ak. 1806. aug. 17/18.

185 ÉREa, ker-i ak. 1809. ápr. 8/11.

186 ÉREa, ker-i ak. 1810. jún. 22/25; 1811. aug. 12/13; 1812. ápr. 18/19; 1817. júl. 20/21.

187 ÉREa, ker-i ak. 1797. ápr. 19.

188 ÉREa, ház-i ak. 1796. nov. 23.

Borbála formában szoktak bejegyezni), aki 1814-ben néhai Oláh József és Máté Mária gyermekeként látja meg a napvilágot.¹⁸⁹ Apjának temetési bejegyzését hiába keressük az égerszögi anyakönyvben, nem lelhető.

HÁZASSÁGI ANYAKÖNYVI BEJEGYZÉSEK

A házassági anyakönyvi bejegyzések csak 1788-tól követhetők nyomon. 1794. február közepéig, Fejérvári tiszteletes szolgálatának idején, érdekes módon szinte csak az égerszögi legények házassági bejegyzésével találkozunk. Égerszögi leányok neveivel csak abban az esetben találkozunk, ha úgynevezett endogám házasság kötöttet, vagyis ha a leányok falubéli legényekhez mentek férjhez. Ez alól egyetlen kivétel található, mégpedig az egykor boldvai, de az esküvő időpontjában már égerszögi Gaál Anna és a Szögligeten élő vármegyei hajdú, Ráttz András házassági bejegyzése.¹⁹⁰ Mintha csak az égerszögi lányok nem alapítanak családot. Ám bizonyára nem erről van szó, hanem valami okból kifolyólag a lelkész csak azoknak a pároknak az esketését jegyzi fel, ahol a vőlegény helyi illetőségű. Az lett volna a szokás, hogy a vőlegény lakhelyén tartják az esküvőt? Vagy csak a helyben letelepedők kerülnek feljegyzésre? Válasz egyelőre nincs a feltett kérdésekre. Ám 1794 februárjától, Kozma Mihály prédikátorságának kezdetétől mindez teljesen megváltozik. Ezt követően szinte kivétel nélkül csak az égerszögi illetőségű leányok esketési anyakönyvi bejegyzéseivel találkozunk, akik túlnyomó többségben idegenbe mennek férjhez. S a bejegyzés még abban az esetben is megtalálható, ha a jegyváltásra Borsodon kerül sor, mivel a Borsodon szolgáló égerszögi leány ottani özvegyemberhez megy férjhez.¹⁹¹

Az égerszögi anyakönyvbe 1788–1831 között 193 házasságot jegyeznek be (valójában eggyel többet, de egy tévedésből kerül ide bejegyzésre, ugyanis a kánói anyakönyvbe kellett volna beírni).¹⁹² Bár a házasságok felek életkorára vonatkozóan nem kapunk semmiféle tájékoztatást, a bejegyzések mégis alkalmasak arra, hogy több szempontból is vizsgáljuk a település házassági szokásait.

Az egyik vizsgálódási szempont a házasságkötés naptári időpontjára vonatkozik. A bejegyzett 193 házasságkötésből 20 esetben nincs bejegyezve a pontos időpont, bár feltételezhetően ezek egy részét január-február hónapokban kötötték. Ezt azzal magyarázzuk,

hogy pl. az 1794. évi hat bejegyzésből az elsőként szereplő házasságkötésről más forrásból tudjuk, hogy az eseményre január 30-án került sor (lásd fentebb, a 73. jegyzetet). Az ötödik és hatodik bejegyzés időpontját ismerjük (ezek február 19. és március 3.). Az előtte levők nyilvánvalóan korábbi bejegyzések, tehát januáriak és februáriak lehetnek. A fennmaradó 173 házasságkötésnek ismerjük a pontos időpontját. Ha megvizsgáljuk, hogy ezeket mikor kötötték, kiderül, hogy a lakodalom ideje kevés kivételtől eltekintve a farsangi időszakra esik, tehát a karácsonyi ünnepkört követő és a húsvéti nagyböjtöt megelőző hetekre, vagyis leginkább január és február hónapokra esik, de ide sorolható még a márciusi házasságkötések egy része is. Ebben az időszakban kötik a házasságok 87%-át. Nagyböjti időszakban csak elvétve kötnek házasságot, viszont ha rövid a farsang, Húsvét után is sor kerülhet a házasságkötésre, ez általában közvetlenül a Húsvéthétfő utáni kedden, olykor valamivel később, április, esetleg május hónapban történik. Egészen kirívó időpontnak számít az 1802. június 30-i esküvő, amikor a trízsi Szóts István és az égerszögi nemes Tartzali Borbála fogadnak egymásnak örök hűséget.¹⁹³ Nem túl gyakran, de azért a betakarítási munkákat követő időszakban és a karácsonyi időszakban, tehát október, november, valamint december és január elején (vízkeresztig, január 6-ig tart a karácsonyi ünnepkör) is előfordulnak házasságkötések. Égerszög esetében ez az időpont nem igazán kedvelt. Ha hónapok szerint nézzük, e hónapokban mindössze tíz házasságkötést jegyeznek fel. Ha az ünnepkört vesszük figyelembe, az őszi időszakra hat, a karácsonyi ünnepkörre hét esküvő esik (11–12. ábra).

Érdekes megvizsgálni a házasságkötések időpontját abból a szempontból is, hogy a hét melyik napján kötötték.¹⁹⁴ Égerszög esetében ez a nap az esetek túlnyomó többségében a szerda. A 173 házasságból, melyeknek pontosan ismert az időpontjuk, 117-et, tehát a házasságok 68%-át szerdán kötik a vizsgált időszakban. A szerdát a hétfő követi, igaz, messze lemaradva az előzőtől: 29 házasságkötést jegyeznek fel e napra, ami 17%-ot tesz ki. A hét többi napján is kötnek házasságot olykor, kivételt képez a szombat, e napon egyetlen házasság sem kötötték az 1788–1831 közötti időszakban (13. ábra).

189 ÉREa, ker-i ak. 1814. máj. 4/5.

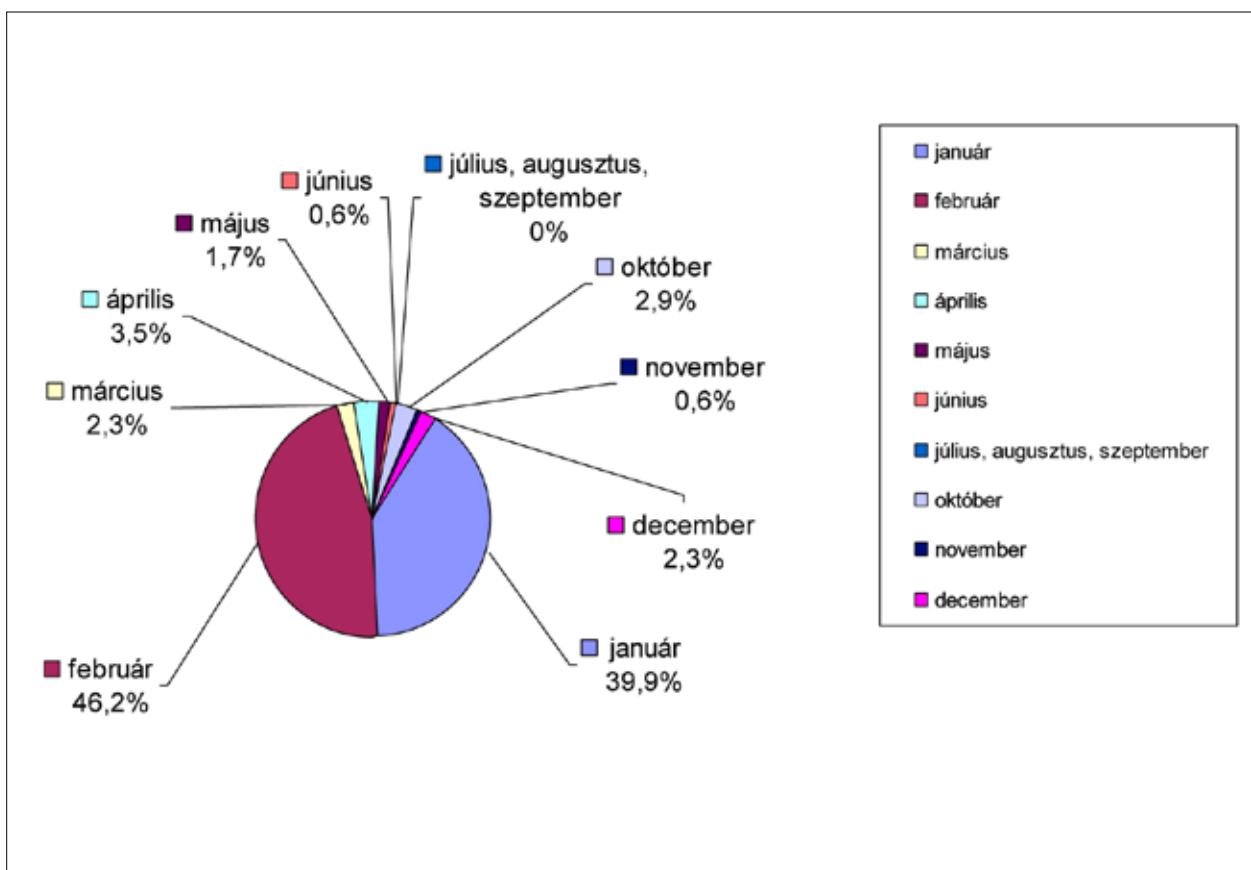
190 ÉREa, ház-i ak. 1788. II. bejegyzés

191 ÉREa, ház-i ak. 1794. febr. 19.

192 ÉREa, ház-i ak. 1811. nov. 27.

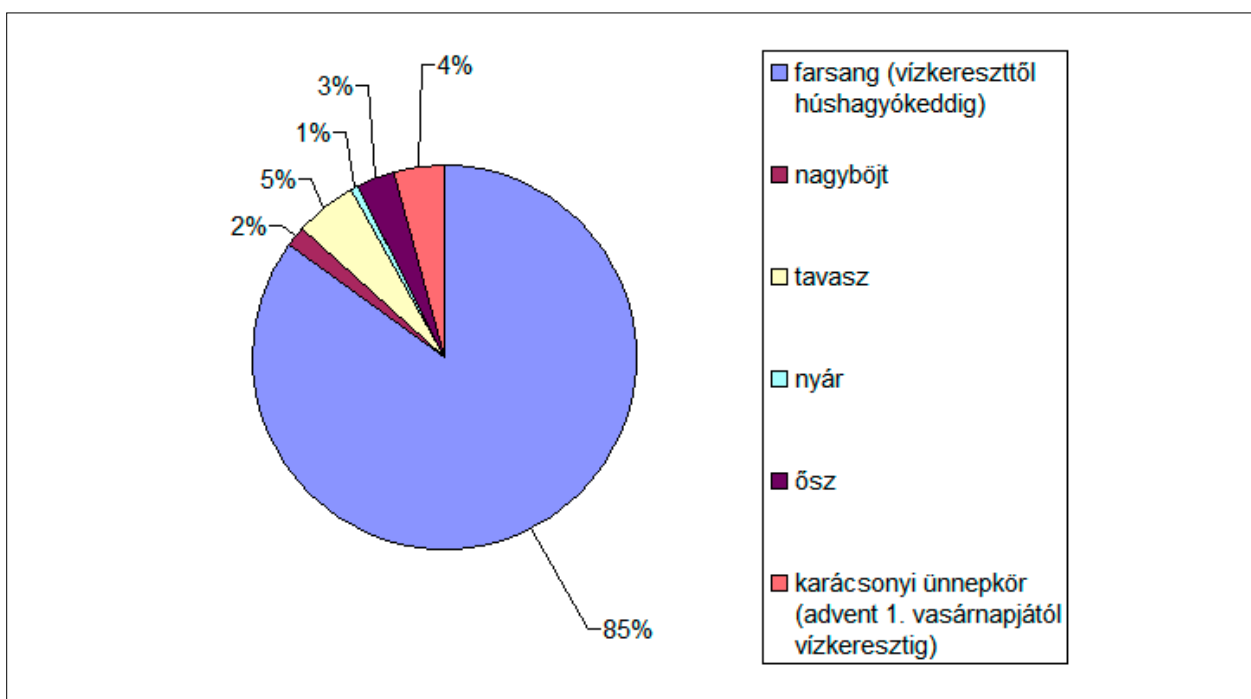
193 ÉREa, ház-i ak. 1802. jún. 30.

194 Ennek megvizsgálására több öröknaptár is rendelkezésre áll az interneten. Én legszívesebben a <http://nagyvofely.hu> weboldalt használom, mert itt az év beírása után az egész évi naptár látható lesz, de jól használható, bár kissé hosszadalmasabb pl. a <http://www.lmrkat.hu/oroknaptar.htm> weboldal is.

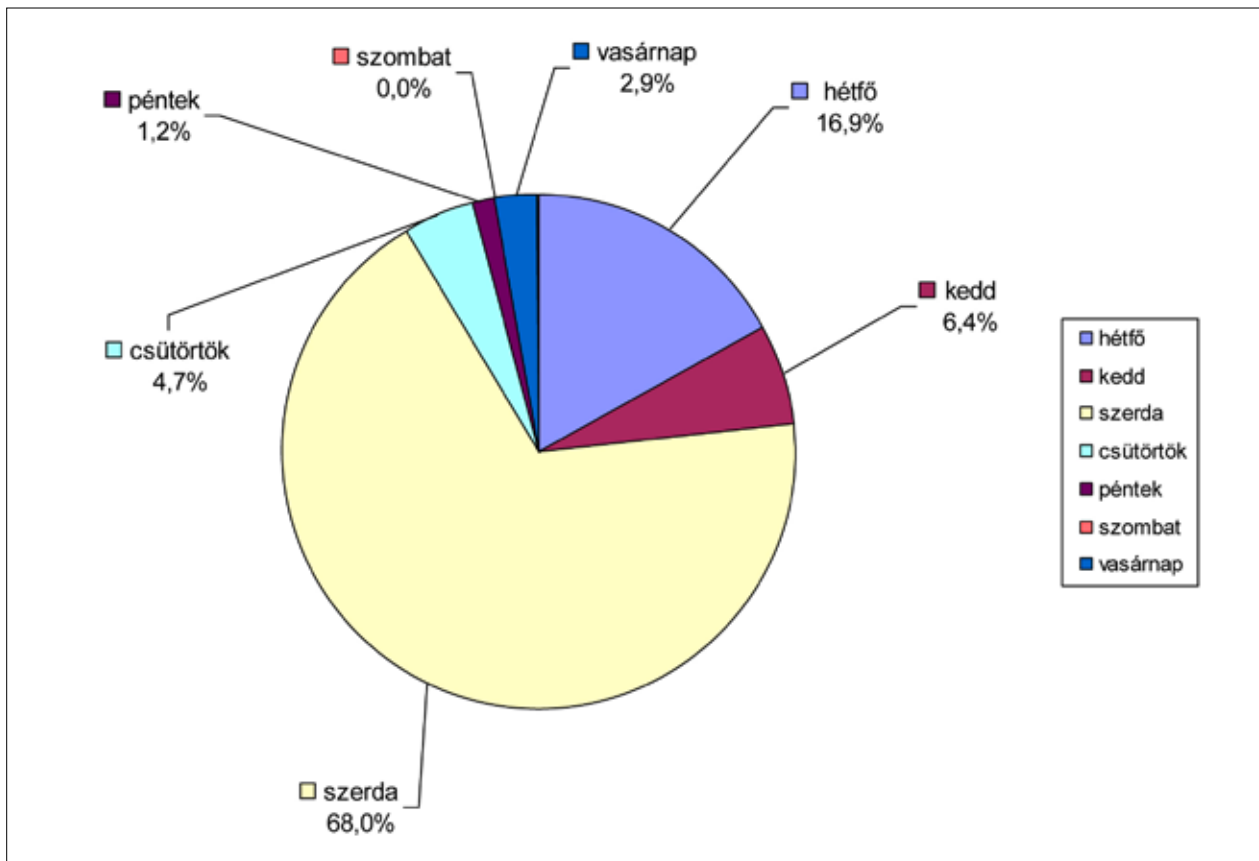
11. ábra. A házasságkötések hónapok szerinti megoszlása.

Fig. 11. Marriages, broken down by months.

12. ábra. A házasságkötések naptári ünnepek szerinti megoszlása.

Fig. 12. Marriages, broken down by holidays.

13. ábra. A házasságkötések napja.

Fig. 13. Marriage dates.

Azt is érdemes megvizsgálni, hogy a megkötött házasságok milyen arányban endogámok vagy exogámok, s hogy Égerszög az adott időszakban mely településekkel áll a legintenzívebb házassági kapcsolatban. Az adatokat áttekintve megállapítható, hogy a 18. század második felétől a 19. század első harmadáig terjedő időszakban kötött házasságoknak durván az egyharmada, a bejegyzett 193 házasságból 71 endogám jellegű, tehát falubéli falubélivel házasodik. Kétharmad része, szám szerint 122 viszont exogám, vagyis az égerszögiek kétharmada falun kívül talál magának párt a jelzett időszakban. Ám ez az exogámia egy nagyon jól körülírható körön belül mozog. Leginkább Torna megyei, valamint a szomszédos Gömör és Borsod megyei, ritkábban abaúji településeket jelent. Legintenzívebb házassági kapcsolatot a szomszédos Jósvalfóval folytat (16). Érdekes módon ezt a kissé távolabb fekvő Trizs (11), majd a szintén szomszédos Szőlősdárdó (10) és az eggyel északabbi patak völgyben fekvő Szinpetri (10) követi. Ezek után Imola (9), Teresztenye (8), a szomszédos filiális település, Kánó (7), majd a ma Szlovákiában található Borzova, mai nevén Szádvárborsa (Silická Brezová) (6), valamint

Ragály és Zubogy (5-5), Szin, Felsőnyárad és Zádorfalva (3-3), Poszoba (a mai Gömör-szőlős), Martonyi, (Torna) Kápolna és Szuhogy (2-2) következnek. A többi tizennyolc település neve (Szögliget, Szuha, Rozsnyó, Aggtelek, Borsod, Pelsőc, Varbóc, Sajólenke, Kelecsény, Perkupa, Alsóvadász, (Sajó)Veled, Szalonna, Naprágy, Hét, Szepsi, Szuhafő, Jablonca) csak 1-1 alkalommal fordul elő (14–16. ábra).

Érdekes néhány szót ejteni a házassági bejegyzések nyelvezetéről. Fejérvári tiszteletes idejében nagyon érdekes és változatos a házasságkötés tényének a megfogalmazása, kifejezése: *eljegyeztette s vette feleségül magának*,¹⁹⁵ *házassági életre léptenek*,¹⁹⁶ *vette el magának feleségül*,¹⁹⁷ *vette jövődöbéli feleségül magának*,¹⁹⁸ *jegyeztette s vette magának jövődö Házás Társul*,¹⁹⁹ *vette és kendőzte feleségül magának*,²⁰⁰ *jegyeztette*

195 ÉREa, ház-i ak. 1788. I. bejegyzés

196 ÉREa, ház-i ak. 1789. fejléc

197 ÉREa, ház-i ak. 1789. I. bejegyzés

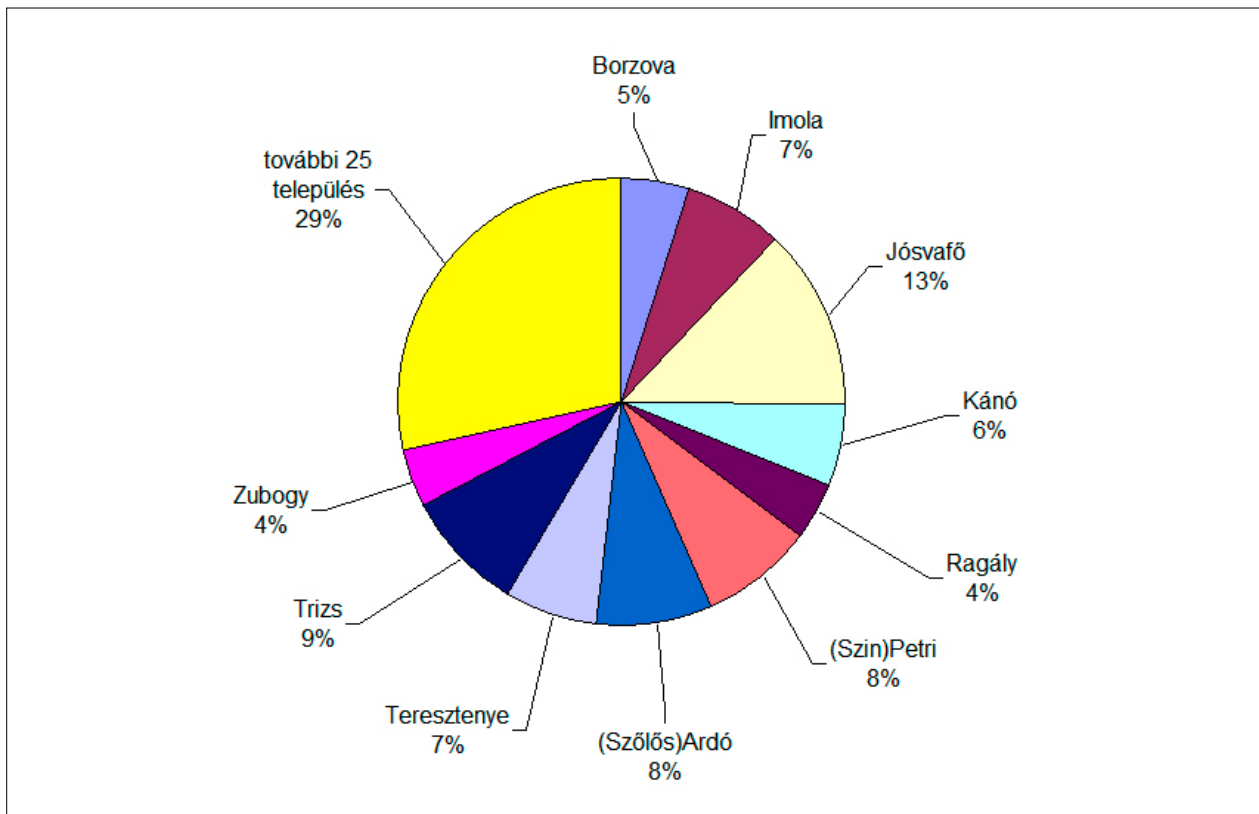
198 ÉREa, ház-i ak. 1789. II. bejegyzés

199 ÉREa, ház-i ak. 1791. 2. bejegyzés

200 ÉREa, ház-i ak. 1791. 3. bejegyzés

éve	száma	endogám	exogám	
			sz.	település
1788	3	2	1:	Szögliget
1789	6	-	6:	Poszoba (2x), Imola, Tríz, Szuha, Kánó
1790	2	-	2:	Tríz, Teresztenye
1791	4	1	3:	(Szín)Petri (Szőlős)Ardó (2x)
1792	-			
1793	3	1	2:	Ragály, Zubogy
1794	6	2?	4:	Rozsnyó, Aggtelek, Borsod, Imola
1795	-	-	-	
1796	8	3	5:	Szőlősardó, (Szín)Petri, Ragály, Teresztenye, Pelsőc
1797	7	1	6:	Borzova, Varbóc, Sajólenke, Teresztenye, Jósavfő, Zubogy
1798	2	-	2:	Szín
1799	3	1	2:	Kelecsény, Imola
1800	6	1	5:	(Szőlős)Ardó (2x), Martonyi, Perkupa, Imola
1801	1	-	1:	Alsóvadász
1802	4	2	2:	Velezd, Tríz
1803	6	4(?)	2:	Imola, Szalonna
1804	3	2	1:	Jósavfő
1805	3	1	2:	Tríz (2x)
1806	3	1	2:	Zubogy, Naprágy
1807	4	2	2:	Jósavfő, Kánó
1808	4	-	4:	Tríz (2x), Felsőnyárad (2x)
1809	11	-	11:	Tríz, Teresztenye, Jósavfő (5x), Felsőnyárad, Kápolna, Szőlősardó, Zubogy
1810	-	-	-	
1811	4	1	3:	Imola, Ragály, Kánó
1812	6	2	4:	(Szín)Petri, Jósavfő, Borzova, Teresztenye
1813	7	3	4:	Ragály (2x), Kánó, Teresztenye
1814	6	-	6:	(Szín)Petri, Kánó, Hét, Jósavfő (3x)
1815	1	1	-	
1816	1	1	-	
1817	4	2	2:	Kánó, Borzova
1818	7	3	4:	Jósavfő (2x), Imola, Szepsi
1819	9	5	4:	(Szín)Petri, Imola, Sz(őlős)Ardó, Szín
1820	5	3	2:	Teresztenye, Jósavfő
1821	5	2	3:	Tríz, Sz(őlős)Ardó, Jósavfő
1822	9	5	4:	Tríz, Borzova, Zádorfalva, Szuhafő
1823	7	6	1:	(Szín)Petri
1824	5	-	5:	(Szín)Petri, Tríz, Borzova (2x), Imola
1825	4	1	3:	Zubogy, Teresztenye, Szőlősardó
1826	4	3	1:	Szuhogy
1827	10	5	5:	Kelemér/Zádorfalva, Szuhogy, Zádorfalva, Sz(őlős)Ardó, (Szín)Petri
1828	1	-	1:	Jablonca
1829	3	2	1:	Kánó
1830	4	1	3:	Kápolna, (Szín)Petri (2x)
1831	2	1	1:	Martonyi
Össz.	193 100%	71 37%	122 63%	

14. ábra. A házasságkötések endogám-exogám aránya és földrajzi irányultsága.
Fig. 14. The endogamous-exogamous ratio of marriages and their geographical orientation.

15. ábra. A házassági kapcsolatok területi intenzitása.
Fig. 15. The territorial intensity of marriage relations.

*feleségnek,*²⁰¹ *házasodtak,*²⁰² *megfeleségesedtek,*²⁰³ *eskedtettek* *öszve.*²⁰⁴ Szívós Sámuel 1804-től a házassági tanúk, az ő szóhasználatával a *bizonyosságok* nevét is feljegyzzi, s olykor még az illetőségüket és a társadalmi státuszukat is megörökíti az utókor számára.

HALOTTI ANYAKÖNYVI BEJEGYZÉSEK

Az elhalálozás okát viszonylag ritkán közlik a 18. századi bejegyzések. Leginkább csak akkor történik rá utalás, ha valamilyen járvány vagy valamiféle szerencsétlenség következtében hunyt el az illető. Az első halálokra utaló bejegyzéssel 1767. november 27-én találkozunk, amikor Nagy Sándor *az himlőben meg halván el temett[etett]*. 1771-ben Smajda Györgyné fia *ledült fának ereje által* halt meg. 1774-ben *öreg Posgai Mihályné régi betegsége után meghalván* temettetett el. 1782-ben az eklézsia molnárának, Ferentzi Istvánnak a leánykája *a tűzbe esvén nagy nyavalyák között*

*megholt.*²⁰⁵ Kováts István leánya az udvaron levő kútba esett bele, ott lelte halálát.²⁰⁶ Kováts István, aki egyébként néma volt, a saját csűrjében szenvedett balesetet, leesett és meghalt.²⁰⁷ Kováts Gergelyt az égerszögi kocsmában ütik agyon 1806 karácsonyán.²⁰⁸ Előfordul, hogy hosszú, részletes leírást találunk az elhunytól, mint Oláh György esetében, aki 1793. június 12-én hunyt el, életének 52. esztendejében, *„kinek is véletlen és erőszakos volt halála, mert noha erős izmos és egészséges testel vala, mindazáltal 11-dik Júni, mikor ez hajnal basadot virattára, puskáját vévén nyulat lesni s Tavas mezőben ki ment, és lőtt is, de maga is a nyúlnak megtörésekor meg holt, és délután találatott azon helyen, az honnan a nyulat el törve, halva, nyakának körös körül, mint akit megfojtogatnak, öszve kékülésével ábrázattyának a fojtogatásából származott öszve feketülésével. Ez így mondják, Puskához felettebb értő Ember vala, erőszakos halála nem ember kéz által lett, mert a Tavas, az hol fekiitt, öszve gázolás és taposás nélkül találatott, melly oly épen, ha Emberi erő által lett volna halála, nem maradtott*

201 ÉREa, ház-i ak. 1791. 4. bejegyzés

202 ÉREa, ház-i ak. 1790. fejléc

203 ÉREa, ház-i ak. 1793. fejléc

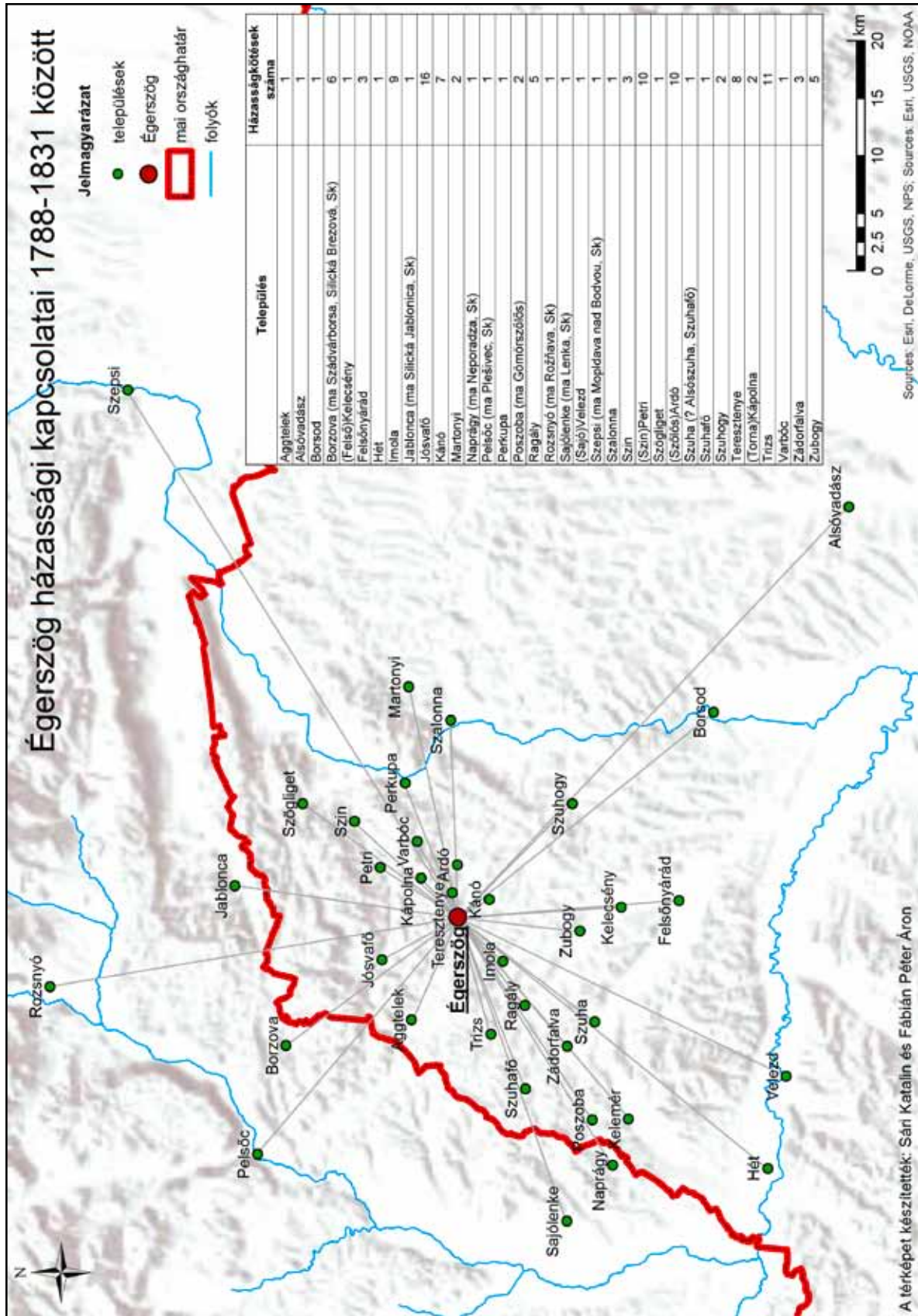
204 ÉREa, ház-i ak. 1794. febr. 19.

205 ÉREa, tem-i ak. 1782. okt. 28.

206 ÉREa, tem-i ak. 1784. szept. 14.

207 ÉREa, tem-i ak. 1786. okt. 19.

208 ÉREa, tem-i ak. 1806. dec. 25/27.

16. ábra. Égerszög házassági kapcsolatai (A térképet készítette: Sári Katalin–Fábian Péter Áron)
 Fig. 16. The marriage relations of Égerszög (made by Katalin Sári–Áron Péter Fábian)

volna, lévén magass erőss és egészséges markális ember [a lapszálon egy megjegyzés: *Így hiszi a Tordás], talán azért itt tellyesedet be az a mondás: qualis vita, talis mors.*²⁰⁹

Az első tömeges járványra utaló bejegyzéssel 1787-ben találkozunk, amikor a lelkész az április 30 – június 23. között eltemetett nyolc temetési bejegyzés után odaírja, hogy *Mindezek Himlőben boltanak meg.*²¹⁰ A járvány júniusban tetőzött, mert a nyolc elhunyt közül hatnak a halála júniusban következett be. Az ezt követő bejegyzéseknél már nem utal a járványra, de a temetések időpontját és a halottak életkorát figyelembe véve feltételezhető, hogy a következő hat halottból is legalább ötnek a halálát a himlő okozhatta. A bejegyzés szerint himlő következtében főleg 1-4 esztendő kicsiny gyermekek hunytak el, a nyolcból hat ilyen korú volt, a fennmaradó kettő pedig 17 és 8 esztendő. A himlő utáni anyakönyvi bejegyzések is az elkövetkezendő két hétben ilyen korú gyerekek haláláról tudósítanak. Égerszögi viszonylatban nem szokványos ez a sok halott és az itt tapasztalható nagyfokú gyermekhalandóság, amikor 17 halottból 13 gyermek. A későbbiek folyamán is tapasztalunk hasonló eseteket, pl. 1801-ben a 14 halottból 12 gyermek, legtöbbjük (a 12-ből 8) fél és másfél év közötti. De valamiféle járványos, fertőző megbetegedésre gyanakodhatunk 1802-ben is, amikor Vaskó József alig két hét leforgása alatt veszíti el 4 és 5 esztendő gyermekeit, majd 30 éves feleségét is.²¹¹

1820-tól kötelező jelleggel, külön rovatban vezetik az elhalálozás okára vonatkozó bejegyzéseket. Sok érdekes halálokkal találkozunk, ezek egy része a mai kor embere számára nehezen azonosítható. Ilyen például az ijedés, Tóth Péter 43 esztendő férfi halálának az oka, amit *ijedés* kifejezéssel jelöltek.²¹² További halálokok: *dagadás, fene, forró hideg és egyszersmind szélütés, forró nyavalya, fulladozás, gyermekszülés, hektika, hideglelés, himlő, kelevény, kólíka, köbögés, köszvény, megfázás, nyavalya nélkül való öregség, nyilallás, öregség, sínlődés, száraz betegség, szélütés, torokfájás, tudórothadás, veres himlő, veresség, vízibetegség.* Ám az esetek többségében nem tudják megállapítani a halál okát, ilyenkor az adott rovatba eleinte a *nem tudatik* kifejezés kerül, majd később az esetek túlnyomó többségében egyszerűen üresen hagyják. Feljegyznek ezen túlmenően halálos kimenetelű szerencsétlenségeket, baleseteket, mint a 16 esztendő Oláh Sámuel esetét, akinek halálát karóba esés okozza.²¹³

Ha megvizsgáljuk az elhalálozás időpontját, arra a megállapításra jutunk, hogy a halálesetre leginkább október és március közötti fél esztendőben kerül sor, az elhunytaknak közel kétharmada ekkor hunyt el. A fennmaradó egyharmad rész április és szeptember közötti fél évben távozott az élők sorából (17. ábra).

Az elhunyt életkorára ritkán történik utalás a 18. századi bejegyzésekben. A korai időszakban egyetlen pontos életkor megjelöléssel találkozunk, a korábban már említett 16 esztendő Nádaskai Lídia, a lelkész lányának esetében.²¹⁴ Körülbelüli utalások azért előfordulnak, pl. Ditzházi Mihály *tsordás tsetsemője*²¹⁵ (akinek születési bejegyzése egyébként nem található, nem kizárt, hogy ennek oka az, hogy az apa a gyermek születésekor máshol szolgált, s így a gyermek nem Égerszögon született és lett anyakönyvezve). Egyéb esetekben az *öreg, özvegy, ifjú* valamint a *felesége, édesatyja, édesanyja, leánya, leánykájája, fia, fiacskájája* kifejezések utalnak valamelyest az életkorra. *Smajda Györgyné mintegy 40 esztendő* asszony,²¹⁶ valamint *öreg Nagy János mintegy 70 esztendő*,²¹⁷ *Kováts István kerülő mintegy 40 esztendő, özvegy Kováts Istvánné fia Péter mintegy 18 esztendő*,²¹⁸ *öreg Posgai Mihály mintegy 75 esztendő*,²¹⁹ *Tóth István mintegy 50 esztendő*,²²⁰ *öreg Boros István mintegy 72 esztendő*²²¹ férfiak esetében már pontosabb ez az utalás. Feltűnő viszont, hogy a 18. században a bejegyzésekben gyakran szerepel az *özvegy, öreg* kifejezés, ami arra utal, hogy egyéb településekhez viszonyítva szokatlanul alacsony a csecsemő- és gyermekhalandóság. Születést követően röviddel beállt csecsemőhalálra csupán egy-két bejegyzés utal.²²² Nem sokban módosul ez az arány attól az időszaktól sem, amikor már pontosan elkezdik vezetni az elhunyt életkorát, bár azért találunk csecsemőhalandóságra is példát.²²³ Az elhunytak pontos életkorának feltüntetését 1787 áprilisától követhetjük nyomon, a himlőben elhunytak voltak az elsők, akiknek esetében a lelkész következetesen bejegyezte az elhunyt életkorát.²²⁴ 1787 és 1831 között 422 halotti bejegyzést találunk. Ha megvizsgáljuk az elhunytak életkorát, azt

214 ÉREa, tem-i ak. 1768. nov. 3.

215 ÉREa, tem-i ak. 1771. máj. 6.

216 ÉREa, tem-i ak. 1772. jún. 15.

217 ÉREa, tem-i ak. 1778. jan. 6.

218 ÉREa, tem-i ak. 1779. nov. 1 és dec. 1.

219 ÉREa, tem-i ak. 1780. aug. 9.

220 ÉREa, tem-i ak. 1781. márc. 22.

221 ÉREa, tem-i ak. 1783. máj. 9.

222 ÉREa, ker-i ak. 1782. febr. 24, 1789. jún. 19.

223 ÉREa, ker-i ak. 1800. dec. 26. és tem-i ak. 1800. dec. 26/28: Kováts János Barbara és Mária nevű, nyilvánvalóan valamiféle születési rendellenességgel született (az anyakönyvi bejegyzés szerint *idétlen*) lányai.

224 ÉREa, tem-i ak. 1787. ápr. 30-i bejegyzéstől.

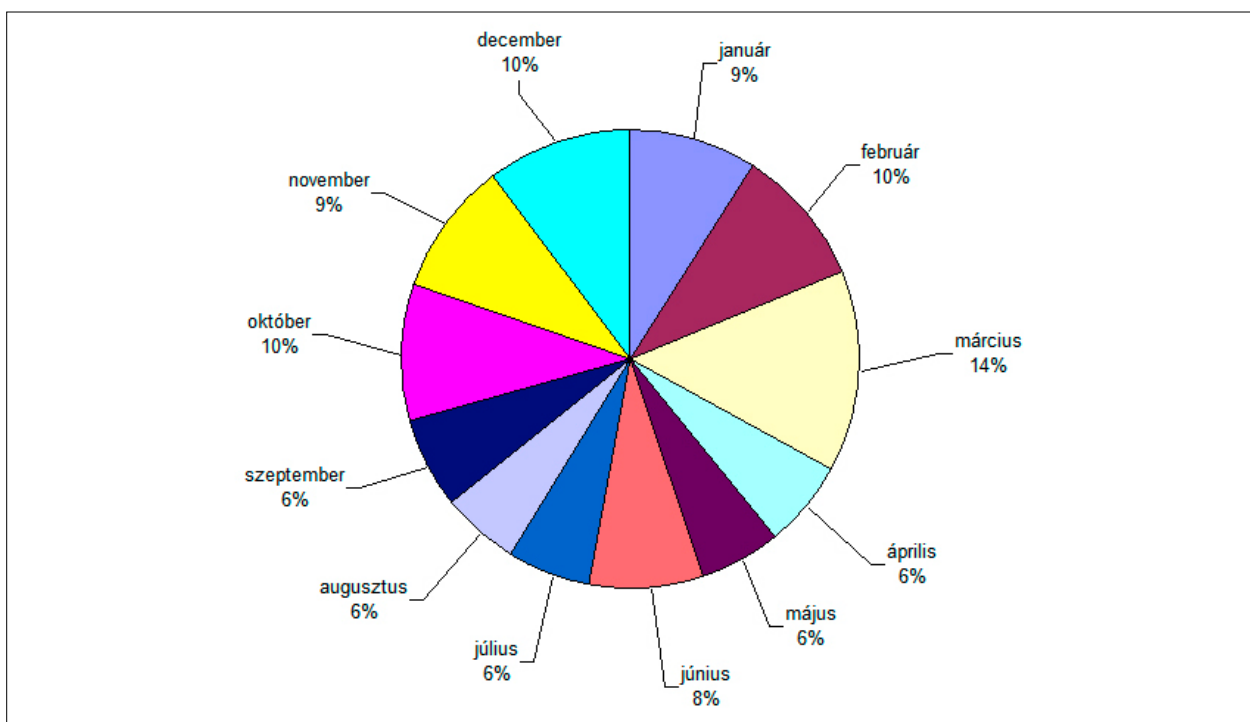
209 ÉREa, tem-i ak. 1793. jún. 12.

210 ÉREa, tem-i ak. 1787. június 23. alatt.

211 ÉREa, tem-i ak. 1802. jún. 12/13, 18/19, 20/22.

212 ÉREa, tem-i ak. 1820. márc. 5/7.

213 ÉREa, tem-i ak. 1821. szept. 26/28.

17. ábra. Az elhalálozás hónapja.

Fig. 17. The month of death.

tapasztaljuk, hogy 52%-uk felnőtt korban hunyt el, 48 %-uk korábban. A legtöbbször (17%) még csecsemőkorban (0-1 éves kor között) vagy kisgyermek (1-3 éves) korban. Aki megérte a három évet, nagy eséllyel megérte a felnőtt kort (18. ábra). A különféle járványok leginkább a csecsemőket és a kisgyermeket sújtották.

Kirívóan magas életkort megélt emberekkel is találkozunk az anyakönyvi bejegyzésekben. Ilyen Kovács Gergely, aki a bejegyzés szerint 101,²²⁵ özvegy Nagy Mihályné Kis Kata, aki 97,²²⁶ Tóth Mária néhai Nagy Györgyné, aki 92,²²⁷ öreg Posgai István, aki 96²²⁸ évet élt. Bár az ilyenfajta bejegyzéseket az esetek többségében inkább csak tájékoztató jellegűnek szabad elfogadni, mert ha pontosabban utánaszámolunk, kiderül, hogy számos alkalommal több év eltéréssel találkozunk, például nemes Tartzali Dániel estében, akit 28 esztendőnek írnak, pedig összevetve a keresztelest és a temetés időpontját kiderül, hogy már a harmincat is betöltötte.²²⁹ De ugyanezt tapasztaljuk testvérbátyja, nemes Tartzali

István esetében is, aki 1787-ben, himlőjárványban hunyt el, a bejegyzés szerint 17 éves korában, ám összevetve a keresztelest dátumával kiderül, hogy nem 17, hanem néhány nap híján 19 esztendő volt.²³⁰ Vaskó József Zsófia nevű leánya esetében is hasonlókat tapasztalunk, aki 1802-ben nem 4, hanem alig több mint két évesen hunyt el.²³¹ Az átlagéletkor a jelzett időszakra vetítve 31-32 év. Ha kihagyjuk a számításból a csecsemőket és az összes gyermeket, s csak a felnőtt korban elhunytak átlagéletkorát tekintjük, akkor 56 évet kapunk.

Kozma Mihály prédikátorságától, vagyis 1794 februárjától arra vonatkozóan is pontos feljegyzések vannak, hogy az illető mikor hunyt el és mikor került sor a temetésre. A közölt táblázat segítségével arra vonatkozóan kapunk pontos információkat, hogy az elhalálozás után hány nap elteltével került sor a halott eltakarítására, a temetési szertartásra. A táblázati kimutatást csak egy rövid időszakra, 1794–1805 közötti évekre készítettük el, de ennek eredményei általánosíthatók, a későbbi vizsgált időszakra vonatkozóan is érvényesek. Ezek alapján megállapítható, hogy a temetésre az esetek többségében az elhalálozás másnapján, de még gyakrabban a halált követően két nappal került sor. Természetesen

225 ÉREa, tem-i ak. 1788. máj. 4.

226 ÉREa, tem-i ak. 1792. jan. 24.

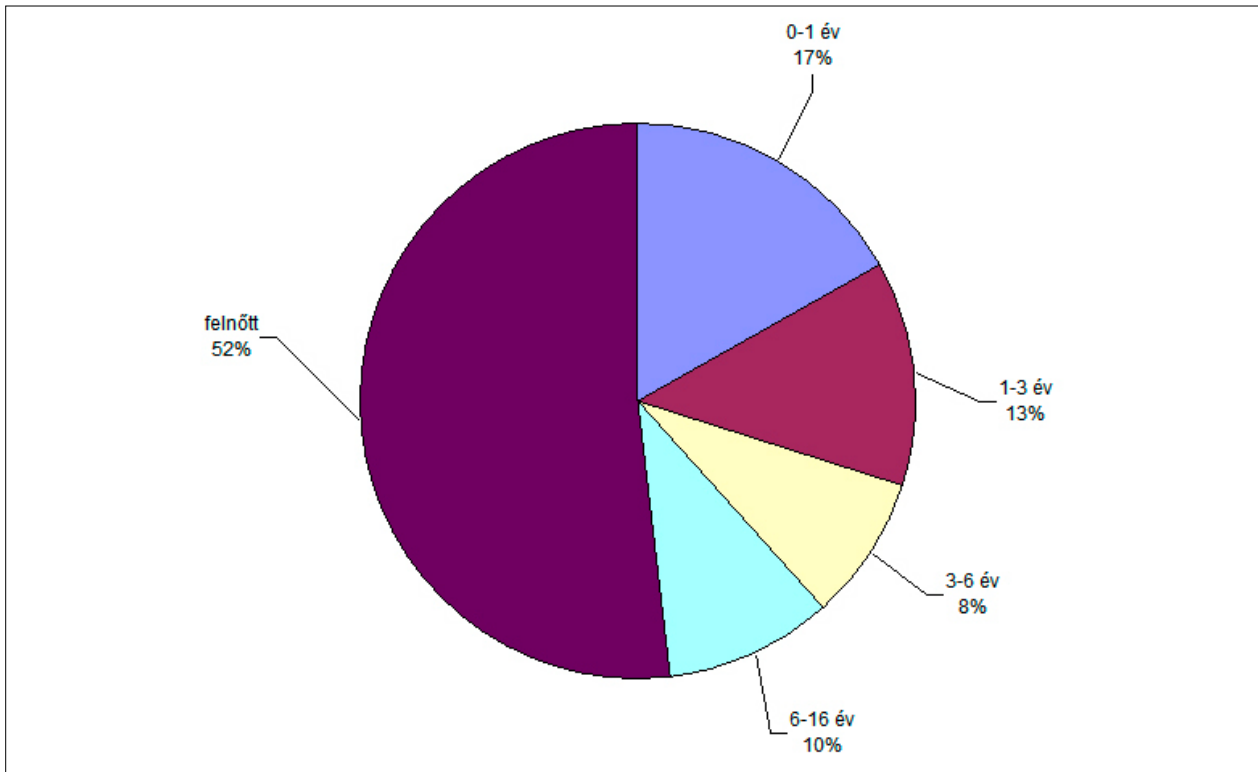
227 ÉREa, tem-i ak. 1812. dec. 24/26.

228 ÉREa, tem-i ak. 1819. okt. 15/17.

229 1772. augusztus 9-én keresztelest, s 1803. január 23-án hunyt el, 25-én volt a temetés. ÉREa, ker-i ak. 1772. aug. 9; tem-i ak. 1803. jan. 23/25.

230 ÉREa, ker-i ak. 1768. máj. 5; tem-i ak. 1787. ápr. 30.

231 ÉREa, ker-i ak. 1800. márc. 27/31; tem-i ak. 1802. jún. 12-13.

18. ábra. Az elhunytak életkora (1788–1831)

Fig. 18. The ages of the deceased (1788–1831)

Év	azonap	másnap	2 nap múlva	3 nap múlva	több
1794	2	4	-	-	-
1795	2	11	2	-	1 (4)
1796	-	1	4	-	-
1797	-	5	3	-	-
1798	-	-	4	1	-
1799			8		
1800			3		
1801		4	9	1	
1802		4	4		
1803		4	5		
1804			4		1 (4)
1805		5	6		
Össz.:	4	38	52	2	2

19. ábra. A halál és a temetés között eltelt napok száma.

Fig. 19. Number of days passed between death and funeral.

ettől eltérő esetekkel is találkozunk. Így olykor előfordul, hogy a temetésre már aznap sor kerül. De egyes esetekben hosszabb idő telik el a temetésig, három, esetleg négy nap (19. ábra).

Befejezőként vessük össze a keresztelési és a temetési anyakönyvi bejegyzések számát. Amint a korábbiakban már volt róla szó, 1760–1831 között összesen 852 születést rögzítenek az égerszögi anyakönyvben. A halotti anyakönyvben 1761–1831 között 565 temetési

bejegyzéssel találkozunk. Ha a 852-ből leszámítjuk az 1760-ban bejegyzett 5 születést, akkor marad 847, ennyi születést kell összevetni 565 halálessel. Ha éves átlagot tekintünk, a születések száma átlagban megközelíti az évi 12-öt, míg a halálessetek száma a 8-at. Ezek a számok élő, fejlődő, lakosságát tekintve gyarapodó településképet mutatnak. Égerszög tehát a 19. század első harmadában lélekszámát tekintve egy intenzíven fejlődő település.

FÜGGELÉK

Az égerszögi anyakönyvben 1760-1831 között előforduló családnevek:

Ssz.	Családnév	Első előfordulása	Státusz
1	Almási	1794 (k)	nemes
2	Ambrus	1790 (k)	csordás, 1806-ban nemes
3	Aranyosi	1778	<i>oskolamester</i>
4	Bányai	1810 (k)	nemes (Oláh Zsuzsanna házastársa)
5	Bartók (<i>Juhász Bartók</i>)	1765 (t)	
6	Bartus	1772 (k)	<i>új magyar (cigány)</i>
7	Benedek	1785(t) 1815(t) ¹	Tóth Andrásné <i>öregattyá</i>
8	T(iszteletes) Berzétei	1760 (k)	tiszteletes
9	Bodnár vagy Posgai (Péter)	1774 (t)	
10	Bodnár (Péter)	1775 (k)	
11	Boros	1760 (k)	
12	Brato	1821 (t)	
13	Csipkés	1812 (k)	
14	Csoma (<i>Tsoma</i>)	1770 (t, k)	gulyás
15	Csonka (<i>Kondás Csonka</i>)	1765 (k)	
16	Dávid	1795 (k,t)	Dávid György kondás; özvegy Dávid Istvánné Boros Erzsébet
17	Deák	1798 (h)	nemes
18	Ditzházi	1761 (t)	az Oláh családba nősült, 1771-ben csordás
19	Dobán	1788 (k)	
20	Domonkos	1760 (k)	<i>mester, oskolamester</i>
21	Farkas	1796 (k)	Kováts Susanna férje
22	T(iszteletes) Fejérvári	1773 (k)	tiszteletes
23	Ferenci (Ferentzi)	1768 (k)	molnár
24	Gaál/Gál ²	1788 (h)	Boldváról
25	Garaguly	1805 (h)	juhász
26	Gets	1795 (t)	Pető Mária néhai Gets Márton özvegye
27	Gödör	1788 (k)	kondás
28	Gurász	1760 (k)	
29	Hajdú	1761 (k)	
30	Hanvai	1785 (t)	Nagy Jánosné <i>öregattyá</i>
31	Hetzkó	1814 (k)	keresztstülöként
32	Huszár	1793 (k)	Keresztstülő: nemes H. János és felesége
33	Jobbágy	1765 (k)	
34	Juhász	1760 (k)	
35	Juhász Bartók	1765 (t)	
36	Kapás	1786 (k)	kondás
37	Kaszab	1785 (k)	gulyás
38	Király	1761 (t)	
39	Kis	1792 (t)	Özv. Nagy Mihályné Kis Kata, †97 éves
40	Kocsárdi (Kotsárdi)	1781 (t), 1817 (k)	
41	Kondás	1763 (k)	
42	Kondás Török	1774 (t)	
43	Kovács (<i>Kováts</i>)	1761 (k)	
44	Kozma	1794	tiszteletes
45	Kormos	1827 (k)	
46	Krivacsik	1808 (k)	nemes, Máriássy István tisztartója
47	Kusup	1826 (k)	

1 Benedek Mária, néhai Benedek János volt imolai lakos lánya (Tem-i ak. 1815. szept. 15/17).

2 Gaál Anna édesapja a boldvai illetőségű Gaál István volt. Apja halála után édesanyja az égerszögi Boros Miklós felesége lett. 1788-ig mostohaapja tótorsága alatt áll, ekkor megy férjhez a szögligeten élő Ráttz Andrásához, a vármegye hajdújához.

48	Láda, ³ Ladon ⁴	1822 (h)	Láda András Oláh Mária férje
49	T(iszteletes) Liptai	1773 (k)	tiszteletes
50	Magyar	1817 (k)	Magyar János Boros Anna férje
51	Marin	1784 (k)	gulyás
52	Maugryi ⁵	1795, 1814, 1817	
53	Mató	1764 (t)	kondás, először a Kovács családba nősült
54	Máté	1810 (t)	
55	Molnár	1765 (k)	1794(k)-től: nemes
56	Molnár (Pásztor)	1764 (t)	
57	T(iszteletes) Nádaskai	1764 (k)	tiszteletes
58	Nagy	1760 (k)	
59	Nyíri	1802 (h)	<i>új magyar</i> (cigány)
60	Okolatyanina asszony	1768 (k)	keresztstülő, illetősége?
61	Oláh	1761 (k)	
62	Osváth (Imolai Osváth) ⁶	1790 (k)	illetősége Imola?
63	Tek(intetes) Ötvös	1765 (k) 1794 (k) 1825 (h, k)	keresztstülő, illetősége? 1794 (k): keresztstülő Teresztényéről
64	Pásztor	1768 (t)	kondás
65	Pásztor (vagy Molnár)	1764 (t)	
66	Pető	1795 (t)	Pető Mária néhai Gets Márton özvegye
67	Pézteli	1768 (k)	keresztstülő, illetősége?
68	Pozsgai (<i>Posgai</i>)	1760 (k)	
69	Rabótzai	1805, 1813 (t)	
70	Ráki	1771 (k), 1810 (k)	keresztstülő (1810: stülő)
71	Rátz ⁷	1768 (k)	keresztstülő, 1788 vm. hajdúja, Szögliget
72	Ritó	1819 (h)	
73	Rontó	1828 (t)	<i>Új magyar</i> (cigány)
74	Ruszó	1768 (k)	<i>új magyar</i> (cigány)
75	Salétromos	1781 (k)	
76	Sebők	1767 (k)	<i>oskolamester</i>
77	Simon	1764 (k)	
78	Simon vagy Posgai (Péter)	1779 (t)	
79	Smajda	1771 (t)	
80	Szabó	1795 (t)	özvegy Szabó Jánosné Oláh Anna
81	Szalótzai	1793 (k)	keresztstapa
82	Szörös	1764 (k)	<i>új magyar</i> (cigány)
83	Szúgyi	1817 (k)	
84	Tarcali (<i>Tartzali</i>)	1766 (k)	
85	Tartó (András)	1794 (t)	pásztor
86	Ternyik	1803 (h)	
87	Tóth	1761 (k)	
88	Vakszman	1764 (t)	a Boros családba nősült
89	Vaskó	1800 (k)	
90	Váradí	1769 (k)	<i>új magyar</i> (cigány)
91	Veres	1794 (k)	Oláh János felesége Veres Mária
92	Vidritzki	1776 (k)	csikós
93	Virág	1802 (h)	

Rövidítések: (h) – házassági anyakönyv; (k) – keresztelési anyakönyv; (t) – temetési anyakönyv.

- 3 Ház-i ak. 1822. okt. 28: Szuhafőn lakott, de helységünkbe jött lakosnak Láda János fia András Augusztai vallást (?) követő ifjú legény és Oláh Mária házassága.
- 4 Tem-i ak. 1827. szept. 1/3: Ladon András és Oláh Mária 8 hónapos Mária leányuk halála; Tem.i ak. 1828. márc. 29/31: özvegy Ladon Andrásné Oláh Mária halála (élt 30 évet, 3 hónapot és 26 napot).
- 5 Maugryi Mária nevével először keresztstülőként, majd Oláh Péter feleségként találkozunk (ker-i ak. 1795, 1796, 1797, 1804). Valószínűleg ő nevelhette unokahúgát és unokaöccsét, a néhai színpetri illetőségű Maugryi Sándor gyermekeit, akik

- Égerszögön kötnek házasságot. (Mária 1814-ben nemes Szalay Dániel rektor felesége lesz, Sándornak és Szúgyi Klárának is itt születnek gyermekei: 1817)
- 6 Az Osváth névvel 1790-et megelőzően nem találkozunk az anyakönyvekben, 1790. augusztus 20-án hunyt el Imolai Osváth János 8 hónapos leánya, Julianna. Valószínűleg látogatóban lehetett a család Égerszögön Imoláról.
- 7 A Rác (Rátz, Ráttz) névvel 1768-ban keresztstülőként találkozunk, de illetősége nincs jelölve. 1788-ban ismét felbukkan ez a név, immár vőlegényként, a szögligeti illetőségű Ráttz András, Abauj-Torna vármegye hajdúja Gaál Annát veszi feleségül.

RÖVIDÍTÉSEK

ker-i ak. – keresztelési anyakönyv

ház-i ak. – házassági anyakönyv

tem-i ak. – temetési anyakönyv

FORRÁSOK

ÉREa – Égerszögi Református Egyházközség) vegyes anyakönyve. 1760–1831.

TtREL I. 8. d. 17 – Tiszántúli Református Egyház Levéltára, Ferencz Lajos ref. lelkész: *Égerszög (anya-) és Kánó (leány) egyházközségek története*, 1942

INTERNETES HIVATKOZÁSOK

familysearch – rozsnói evangélikus halotti anyakönyv
<https://familysearch.org/ark:/61903/3:1:33S7-9R77-JYX?i=143&wc=9P3T-SP6%3A107654101%2C113017701%2C129564501%2C129564502%3Fcc%3D1554443&cc=1554443>, 144 image/682. (2016. ápr. 4.)familysearch – rozsnói evangélikus házassági anyakönyv
<https://familysearch.org/ark:/61903/3:1:33SQ-GR77-2M8?mode=g&i=68&wc=9P3T-SP6%3A107654101%2C113017701%2C129564501%2C129564502%3Fcc%3D1554443&cc=1554443>, 69 image/682. (2016. ápr. 4.)familysearch – rozsnói evangélikus keresztelési anyakönyv
<https://familysearch.org/ark:/61903/3:1:33S7-9R79-9MP?i=384&wc=9P35-FMQ%3A107654101%2C113017701%2C129564501%2C129611201%3Fcc%3D1554443&cc=1554443>, 385 és 392 image/401. (2016. ápr. 4.)Öröknaptárak – <http://www.lmrkat.hu/oroknaptar.htm> (2017. március 6.); [http://nagyvofely.hu/keresett év/oroknap](http://nagyvofely.hu/keresett%20ev/oroknap) (2017. március 6.)

SZOMBATHI János

1827 *A sáros-pataki ref. Kollegiumnak rövid historiaja* etc. Sárospatak. <https://books.google.sk/books?id=unRUAAAacAAJ> (2016. márc. 21.)

UGRAI János

2003 Egy páratlan forrás oktatástörténeti tanulságai – Református lelkészi önéletrajzok elemzése. *Magyar Pedagógia* 103. évf. 2. szám, 211–228. http://www.magyarpedagogia.hu/document/Ugrai_MP1032.pdf (2016. márc. 21.)

UGRAI János (szerk.)

2005 *A Tiszáninneni Református Egyházkerület lelkészei – A kezdetektől a Milleniumig*. Sárospatak–Tiszaújváros. <https://www.uni-miskolc.hu/~egyhtort/cikkek/tizsaninnen.pdf> (2016. márc. 21.)Wikipédia, Tiszáninneni Református Egyházkerület https://hu.wikipedia.org/wiki/Tiszáninneni_Református_Egyházkerület (2016. márc. 21.)

IRODALOM

BOGSÁN Gyula–KOLESZÁR Krisztián

2002 *Falvak a Galyaságban és mellékén*. Galyasági Településszövetség, Perkupa.

BOROVSKY Samu (szerk.)

é. n. [1903] *Gömör-Kisbont vármegye*. Apollo Irodalmi Társaság, Budapest.

CSÍKVÁRI Antal (szerk.)

1939 *Abauj-Torna vármegye*. A Vármegyei Szociográfiák Kiadóhivatala, Budapest. (Vármegyei Szociográfiák VII.)

CSOMA József

1992 *Abauj-Torna vármegye nemes családjai*. Készült a Borsod-Abauj-Zemplén Megyei Levéltár sokszorosító műhelyében, Miskolc. (Az 1897-ben, Kassán kiadott munka reprintje.)

DÉNES György

1973 A királyi halászóvizek Árpád-kor végi felügyelői, a vízóvók. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* XII. 121–128.1983 *A Bódvaszilas-medence 700 éves története*. Herman Ottó Múzeum, Miskolc. (Borsodi Kismonográfiák 16.)1998 A Torna megyei Galyaság középkori történeti földrajza. In: FRISNYÁK Sándor (szerk.): *A Felvidék történeti földrajza*. Tanítóképző Főiskola Földrajz Tanszék, Nyíregyháza, 273–287.

FÉNYES Elek

1851 [1984] *Magyarország geographiai szótára I. köt.* Kozma Vazul, Pest. (Reprint: A Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése és az Állami Könyvterjesztő Vállalat, Szegedi Nyomda)

FORGON (Mihályfalusi Forgón) Mihály

1997 *Gömör-Kisbont vármegye nemes családai*. Méry ratio, Somorja. (Az 1909-ben Kolozsvárott megjelent munka reprintje.)

GORZÓ (Bilkei Gorzó) Bertalan

1910 *Szatmár vármegye nemes családjai*. Nagykároly.

KEMPELEN Béla

1931 *Magyar nemes családok*. X. köt. Budapest.

KÓSA László–FILEP Antal

1983 *A magyar nép táji-történeti tagolódása*. Akadémiai Kiadó, Budapest. (4. kiadás)

MOLNÁR Endre (szerk.)

1935 *Abauj-Torna vármegye*. Kiadja a Magyar Városok Monografiája Kiadóhivatala, Budapest. (Magyar városok és vármegyék monografiája)

NAGY Iván

1865 *Magyarország családai czímerekkel és nemzedékrendi táblákkal*. 11. köt. Pest.

RÉMIÁS Tibor (szerk.)

2002 *Torna vármegye és társadalma a 18–19. századi források tükrében*. Herman Ottó Múzeum, Bódvaszilas–Miskolc.

SÁRKÖZY Sebestyén

2006 *A történeti Torna megye településtopográfiája a kezdetektől a 18. század elejéig*. Galyasági Településszövetség, Miskolc–Perkupa.

SOÓS Imre

1985 *Az egri egyházmegyei plébániák történetének áttekintése.*
Szent István Társulat, Budapest.

VÁLYI András

1796 [2003] *Magyar országnak leírása.* Buda. (Hasonmás
kiadás: Méry ratio, Somorja, 2003.)

VÁRADY József

1989 *Tiszáninnen református templomai.* Borsodi Református
Egyházmegye (Miskolc), Debrecen

THE SOCIETY OF ÉGERSZÖG DURING THE 18TH–19TH CENTURIES IN LIGHT OF CIVIL REGISTRIES (1760–1831)

Keywords: ethnosociology, the noble Tartzali Szabó family, naming conventions, marriage customs, death certificate entries

Abstract: Égerszög is a small village in historical Torna County (Borsod-Abaúj-Zemplén today) that lies on the border of three historical counties (Borsod, Gömör, Torna). Its population numbers have been on a steady decline for decades, barely reaching 50 nowadays. This study provides a description of the village's past state by analysing the settlements' oldest civil registries (1760-1831). It hints at the social relations within the village, tallies family names characteristic to the settlement and shows the nobility that lived here, as well as the priests and teachers that served in the village. It sheds light on local naming conventions based on data from the baptismal registry. Based on the wedding registry it shows the ratio of endo- and exogamous marriages and the geographic characteristics of marriages. Through examining the data of death certificates it provides insight on causes of death, the ages of the deceased and the number days before the dead were buried. By comparing the data of baptismal and death certificates, the study concludes that Égerszög was an intensively developing settlement in the first third of the 19th century.

[Translated by Csaba Medve]

Bodnár, Mónika